

Univerzita Karlova
Přírodovědecká fakulta
katedra Sociální geografie a regionálního rozvoje

Studijní program: Geografie
Studijní obor: Geografie a Kartografie

Filip Sommer

ANALÝZA GEOPOLITICKÝCH VZTAHŮ IRÁCKÉHO
KURDISTÁNU S REGIONÁLNÍMI A GLOBÁLNÍMI AKTÉRY

ANALYSIS OF THE GEOPOLITICAL RELATIONSHIPS
BETWEEN IRAQI KURDISTAN, REGIONAL AND GLOBAL
ACTORS

Bakalářská práce

Praha 2018

Vedoucí práce RNDr. Libor Jelen, Ph.D.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci zpracoval samostatně a že jsem uvedl všechny použité informační zdroje a literaturu. Tato práce ani její podstatná část nebyla předložena k získání jiného nebo stejného akademického titulu.

V Praze, dne 14. května 2018

Filip Sommer

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval RNDr. Liboru Jelenovi, Ph.D. za odborné vedení předkládané bakalářské práce, cenné rady, připomínky a veškerou další pomoc. Také děkuji své rodině a blízkým za důležitou podporu, kterou mi během studia a psaní mé práce poskytli. Dále bych rád poděkoval Tomáši Kaválkovi, za jeho pomoc při psaní mé bakalářské práce.

Abstrakt

Irácký Kurdistan představuje entitu, která je schopná samostatně operovat v mezinárodních vztazích. Tato práce vyhodnocuje jeho geopolitické postavení na základě analýzy vztahů s regionálními a globálními aktéry působícími v regionu. Za regionální aktéry jsou považovány Irák, Turecko, Írán a Sýrie, neboť jsou obývány významnou kurdskou populací a mohou tak mít vliv na možnou formaci Iráckého Kurdistanu. Za globální aktéry jsou brány Spojené státy americké a Ruská federace. Analýza zkoumá prohlášení vrcholných představitelů všech těchto výše zmíněných subjektů a je prováděna v časovém období od roku 2013 do roku 2017. Jejím cílem je zjištění, jak se změnilo geopolitické postavení Iráckého Kurdistanu po významných událostech, jež se staly v tomto období. Mezi ně patří příchod Islámského státu do regionu v červnu 2014 či vyhlášení kurdského referenda o nezávislosti v září 2017.

Klíčová slova: Irácký Kurdistan, Kurdové, Irák, Turecko, USA, Rusko, kritická geopolitika

Abstract

Iraqi Kurdistan represents an entity capable of acting independently in international relations. This thesis evaluates its geopolitical position based on an analysis of relations with regional and global actors operating in the region. Iraq, Turkey, Iran and Syria are considered as regional actors because they are inhabited by a significant Kurdish population and can thus influence the possible formation of Iraqi Kurdistan. United States and the Russian Federation are considered as global players. The analysis examines the statements of the top representatives of all these entities and is carried out in the period from 2013 to 2017. Its aim is to find out how the geopolitical situation of Kurdistan in Iraq has changed as to the major events that have taken place in these years. These include the arrival of the Islamic State in the region in June 2014 or the declaration of the Kurdish referendum on independence in September 2017.

Keywords: Iraqi Kurdistan, Kurds, Iraq, Turkey, USA, Russia, critical geopolitics

Obsah

Seznam obrázků, grafů a tabulek	8
Seznam zkratk	9
1. Úvod	10
2. Teoreticko-metodologické ukotvení problému.....	13
2.1. Normativní geopolitika.....	13
2.2. Význam geografie v geopolitice.....	14
2.3. Kritická geopolitika	15
2.4. Metodika a data	15
2.5. Postup při analýze dokumentů.....	17
3. Geografické a historické vymezení oblasti Kurdistanu.....	19
3.1. Regionální specifika Kurdistanu	19
3.2. Turecký Kurdistan	19
3.3. Íránský Kurdistan	20
3.4. Syrský Kurdistan	21
3.5. Irácký Kurdistan	22
3.5.1. Geografická charakteristika Iráckého Kurdistanu	23
3.5.2. Historická charakteristika Iráckého Kurdistanu	24
3.5.2.1. Rozpad Osmanské říše a boj o vytvoření kurdeckého státu	24
3.5.2.2. Formování KDP a republika Mahabad.....	27
3.5.2.3. Režim strany Baas	28
3.5.2.4. Irácko-íránská válka a kampaň Anfal	29
3.5.2.5. První válka v Zálivu	31
3.5.2.6. Občanská válka a formování Iráckého Kurdistanu v 90. letech	32
4. Analýza regionální pozice Iráckého Kurdistanu	34
4.1. Rozdílnosti preferencí KDP a PUK a jejich promítnutí v zahraniční politice.....	34
4.2. Analýza vztahů Iráckého Kurdistanu s regionálními aktéry.....	36

4.2.1. Kurdistánská regionální vláda (KRG)	36
4.2.2. Vztah Iráckého Kurdistánu a Iráku	37
4.2.3. Vztah Iráckého Kurdistánu a Turecka	44
4.2.4. Vztah Iráckého Kurdistánu a Íránu	48
4.2.4. Vztah Iráckého Kurdistánu a Sýrie	51
4.3. Analýza vztahů Iráckého Kurdistánu s globálními aktéry	52
4.3.1. Vztah Iráckého Kurdistánu a Spojených států amerických	52
4.3.2. Vztah Iráckého Kurdistánu a Ruské federace	57
5. Interpretace výsledků	59
6. Závěr	62
7. Literatura	65
7.1. Seznam literatury	65
7.2. Elektronické zdroje	68

Seznam obrázků, grafů a tabulek

Obrázek č. 1: Geografické vymezení oblasti Kurdistanu.

Obrázek č. 2: Oficiální vymezení území Iráckého Kurdistanu.

Obrázek č. 3: Sporná území mezi Iráckým Kurdistanem a iráckou centrální vládou (květen 2016).

Obrázek č. 4: Irácký Kurdistan a lokace ropných polí (nejen) na sporných územích (září 2017).

Obrázek č. 5: Schéma kurdských vztahů v severním Iráku.

Graf č. 1: Vývoj diplomatických, vojenských a ekonomických vztahů mezi KRG a iráckou centrální vládou za sledované období.

Graf č. 2: Vývoj diplomatických, vojenských a ekonomických vztahů mezi KRG a tureckou centrální vládou za sledované období.

Graf č. 3: Vývoj diplomatických, vojenských a ekonomických vztahů mezi KRG a iránskou centrální vládou za sledované období.

Graf č. 4: Vývoj diplomatických, vojenských a ekonomických vztahů mezi KRG a americkou centrální vládou za sledované období.

Graf č. 5: Vývoj diplomatických, vojenských a ekonomických vztahů mezi KRG a ruskou centrální vládou za sledované období.

Tab. č. 1: Kvantitativní ukazatele znázorňující míru antagonismu či spolupráce jednotlivých stran.

Seznam zkratek

- AKP** Adalet ve Kalkınma Partisi, AK Parti: jedna ze dvou nejvlivnějších politických stran v Turecku. Vznikla v roce 1998 a od roku 2007 tvoří většinovou vládu v tureckém parlamentu. Jejím předsedou je Recep Tayyip Erdoğan.
- IKF** Irácká kurdistánská fronta: spojení všech irácko-kurdských skupin proti Saddámu Husajnovi v roce 1987-1988, zahrnovala i strany KDP a PUK.
- IS** Islámský stát, také známý jako Islámský stát Iráku a Levanty (ISIL) nebo Islámský stát Iráku a Sýrie (ISIS), v arabštině je znám pod názvem Daeš.
- KDP** Kurdistan Democratic Party, Partîya Demokrata Kurdistan: založena v roce 1946, jedna z hlavních kurdských politických stran v Iráku, vedená Massoudem Barzáním, který je prezidentem Iráckého Kurdistanu od roku 2005.
- KRG** Kurdistan regional government, Kurdská regionální vláda: oficiální vládní představitel Iráckého Kurdistanu: zastupuje ho jak v iráckém parlamentu, tak i v mezinárodních otázkách.
- PJAK** Partiya Jiyana Azad a Kurdistan: Kurdistánská strana svobodného života, působící v Íránu, militantní levicově-nacionalistická skupina, od roku 2003 vede přerušovaný ozbrojený boj proti iránské vládě. Je považována za odnož turecké PKK.
- PKK** Partiya Karkerên Kurdistan: Strana kurdských pracujících, působící v Turecku, založena v roce 1978 Abdullahem Öcalanem. Tam začalo ozbrojené povstání v roce 1984. Část jeho základů se nachází v Qandilových horách v kurdské regionu v severním Iráku, zbytek na území Turecka.
- PUK** Patriotic Union of Kurdistan, Yeketî Nîştîmanî Kurdistan: založena v roce 1975: jedna z hlavních kurdských politických stran v Iráku, vedená Jalalem Talabáním, který byl prezidentem Iráku v letech 2005-2014.
- PYD** Partiya Yekîtiya Demokrat: syrská odnož strany PKK, založena v roce 2003.
- YPG** Yekîneyên Parastina Gel: Ozbrojené křídlo PYD, založeno v roce 2012, dominantní ozbrojená kurdská síla v Sýrii.

1. Úvod

Kurdistán je region nacházející se v oblasti Blízkého východu v západní části Asie, jenž zasahuje do čtyř států: Turecka, Sýrie, Íránu a Iráku. I když je tento termín mezinárodně uznáván, v běžných politických mapách geografických atlasů¹ jej zaznamenaný nenajdeme² (Ghassemlou 1965). Kurdové, kteří představují většinovou populaci tohoto regionu, jsou považováni za největší národ bez suverénního státu na světě. V zemích, kde kurdská populace tvoří výraznou část celkového počtu obyvatel, je tento národ terčem upírání nejen práv na sebeurčení, ale také práv politických, sociálních a kulturních. Marginalizace a diskriminace mají za cíl zabránit kurdské autonomii, která by mohla vést k vytvoření kurdského nezávislého státu (Yildiz 2004).

Od konce první světové války po rozpadu Osmanské říše, kontrolovali a spravovali část kurdského regionu Francouzi a Angličané. Pod jejich vlivem docházelo k politické modernizaci institucionálních základů pozdějších států Sýrie a Iráku. Stejně tak se dělo i v „Atatürkově“ Turecku a Íránu, ovládaném dynastií Pahlaví. Mezi výrazný krok této modernizace lze zařadit i vytvoření centrálních vlád, jež měly spravovat nově vytvořené entity, vykazující multietnický charakter. Jedním z hlavních úkolů proto bylo vytvoření politického národa a integrace etnických menšin nacházející se na stejném území (Gunter 2003). Nicméně národnostní politika vůči Kurdům měla častěji restriktivní povahu: odmítnutí kurdské identity, de-kurifikace, přesun obyvatel a v některých případech i etnické čistky. Centrální vlády se také v souvislosti s kurdskou otázkou pokoušely zavést mechanismy mezistátní kooperace, jejichž účelem bylo zamezit jakékoliv pan-kurdské spolupráci. Mezi konkrétní příklady lze uvést podepsání Bagdádského Paktu v roce 1955, který zahrnoval Irák, Írán a Turecko (Bengio 2017). Sliby těchto vlád týkající se uznání práva na sebeurčení, práv jazykové odlišnosti, vzdělání, a hlavně práva na vlastní vládu zůstaly nevyplněny (Romano 2010). Po celé 20. století se tak Kurdové snažili o prosazení těchto práv jak cestou politickou, například v případě Regionu iráckého Kurdistánu³ a jeho předních politických stran Kurdistan Democratic Party (KDP) a Patriotic Union of Kurdistan (PUK), tak cestou radikální, formou zakládání a působení v kurdských revolučních skupinách. V případě druhém se předně jedná o jednu z nejznámějších a nejrozsáhlejších

¹ Nejsou zde vyznačeny přibližné hranice Kurdistánu. Oblast je pouze označena tímto termínem.

² Výjimku představuje iránská provincie Kurdistán, která však představuje pouze část kurdského pan-regionu.

³ Oficiální pojmenování pro tuto oblast dle Ministerstva zahraničních věcí ČR, formální název popsán v irácké ústavě z roku 2005 jako Region irácký Kurdistán. V mé práci však uvádím název Irácký Kurdistán.

organizací bojující za práva Kurdů – Partiya Karkerên Kurdistan, zkráceně PKK, která dominantně působí v jihovýchodním Turecku (Yildiz 2004, Chittenden 2016)

Nevyslyšené volání Kurdů po autonomii, nerespektování jejich práv, dlouhodobý politický, sociální a ekonomický útlak však vedl a stále vede ke kurdským revoltám a boji mezi Kurdy a centrálními vládami států ovládajících region Kurdistán či oblasti s početnou kurdskou menšinou. V zájmu vlád je politický a ekonomický vliv na kurdském území, pramenící z principu suverenity a neměnnosti hranic. Jejich političtí představitelé se tak snaží předejít porušení či rozpadu integrity státu, což by mohl být důsledek vyhlášení nezávislého Kurdistánu. Rozpad suverénních států by mohl vést k nestabilitě vztahů na Blízkém východě, jejíž zachování mají v zájmu nejen regionální, ale také globální aktéři, jako jsou například Spojené státy americké či Ruská federace (Gunter 2015).

Jedna z výrazných změn geopolitického postavení Iráckého Kurdistánu a Kurdů obývajících toto území, přišla v červnu 2014, kdy na území Iráku (a Sýrie) začal působit další regionální aktér, samozvaný Islámský stát (mezi další výrazné změny je bráno vytvoření bezletové zóny v roce 1991 či přítomnost amerických vojsk od roku 2003 do roku 2011). Vyhlášením chalífátu Islámského státu na iráckém území došlo k narušení jeho teritoriality a změně sfér vlivu určených v roce 1916 tzv. Sykes – Picotovou dohodou (Panayiotides 2015). Přítomnost IS měla za důsledek nejen změnu postojů centrálních vlád ke kurdské otázce, ale také ke Kurdům samotným. Kurdové totiž začali představovat možného spojence v boji proti IS. Oblast Iráku pod de facto kontrolou Kurdské regionální vlády KRG se od začátku bojů proti IS zvětšila až o 40 %. Boj KRG a její Pešmergy⁴ je tak považován za možný katalyzátor pro vyhlášení nezávislosti Iráckého Kurdistánu a změně geopolitického postavení tohoto území (Jungbluth 2015). Přítomnost Islámského státu v tomto regionu zároveň zapříčinila změnu politické mapy Blízkého východu (Gunter 2015). Důležitým mezníkem pro vývoj kurdské otázky je konec září 2017, kdy zde bylo vyhlášeno referendum o nezávislosti. Toto referendum sice „nepřekreslilo hranice“ sfér vlivu KRG, výrazně však změnilo vztahy KRG, irácké centrální vlády a dalších regionálních či globálních aktérů působících v regionu Blízkého východu (BBC 2017a). Pro znázornění změn vztahů však uvádím ve své bakalářské práci i měsíc říjen 2017.

Hlavním cílem této bakalářské práce je zhodnotit geopolitické postavení Iráckého Kurdistánu na základě analýzy vzájemných vztahů mezi vládou Iráckého Kurdistánu a ostatními regionálními a globálními geopolitickými aktéry. Pro analýzu bylo vybráno

⁴ Ozbrojená vládní milice.

období od konce září 2013 do konce října 2017, což je blíže vysvětleno v teoreticko-metodologické části práce. Dalším cílem mé práce je zjistit, jak tyto regionální a globální vztahy ovlivňují formování možného kurdského státu v severní části Iráku s plným regionálním i mezinárodním uznáním jakožto nezávislého státu se všemi charakteristikami, jež mají tento pojem naplňovat. Mezi ně patří otázka identity a soudržnosti kurdské společnosti a území, vládní kompetence a regionální aliance s dominující osou Ankara – Arbíl⁵ (Stansfield 2013). V návaznosti na vymezené cíle práce jsou definovány následující výzkumné otázky:

Otázka č. 1: Jaké jsou ekonomické a politické vazby a vztahy Kurdské regionální vlády (Kurdistan regional government, dále jen KRG) jakožto oficiálního představitele entity Iráckého Kurdistanu s vládami regionálních aktérů, jmenovitě Irák, Turecko, Írán a Sýrie?

Otázka č. 2: Jak do těchto vztahů zasahují globální mocnosti, jmenovitě Spojené státy americké a Ruská federace, a jaké jsou jejich hlavní ekonomické a politické zájmy na tomto území?

Otázka č. 3: Jaký je postoj uvedených aktérů k otázce úplné nezávislosti Iráckého Kurdistanu?

Práce je dále strukturována následovně. Další kapitola se věnuje teoreticko-metodologickému ukotvení problému a sběru dat. Po ní následuje kapitola týkající se geografické a historické charakteristiky jednotlivých částí Kurdistanu s hlubším zaměřením na oblast Irácký Kurdistan. Čtvrtá kapitola je zaměřena na analytickou část, jejíž cílem je zhodnocení vztahů Kurdské regionální vlády s regionálními a globálními aktéry. Pátá kapitola přináší interpretační zhodnocení analytické části, odpovídá na výzkumné otázky stanovené v úvodu práce a vysvětluje postoje jednotlivých aktérů. Závěrečná kapitola shrnuje celou práci a její výsledky. Skrz současné geopolitické postavení Iráckého Kurdistanu se pak snaží predikovat jeho možný budoucí vývoj v rámci regionu.

⁵ Hlavní město Iráckého Kurdistanu.

2. Teoreticko-metodologické ukotvení problému

2.1. Normativní geopolitika

Tato bakalářská práce se zaměřuje na realitu v teritoriálních, politických a ekonomických termínech spolu s mezinárodními vztahy v rámci Blízkého východu. Cílem mé bakalářské práce je popsat a zpřehlednit určitou síť vztahů mezi vybranými aktéry v historickém a geopolitickém kontextu. Dle Lijphardtovy typologie se tak jedná o ateoretickou případovou studii. Ateoretická studie zachycuje určitý jev, událost či objekt jenž v mém případě představuje realitu vnímanou z pozic různých aktérů (Ženka, Kofroň 2012). Teoreticky je tedy tato práce zasazena do konceptu geopolitiky, která je zde vnímána skrze politické reprezentace a postupy, vytvářející prostor světové politiky (Agnew 1998, cit. Tuathail, Dalby 1998, s. 2). Jak uvádí Kearns ve své kapitole normativní geopolitika: „geopolitika je diskurz, který popisuje, vysvětluje a podporuje konkrétní způsoby ukazující obohacení a formování teritoriálních sil“ (Kearns 2003, cit. Agnew, Mitchell, Toal⁶ 2003, s. 173). Podstatou geopolitiky je dle autora základní činitel tvarující globální a ekonomické vztahy.

Obecně může být geopolitická představivost chápána jako odkaz na diskurz „studené války“, probíhající mezi západní demokracií a sovětským komunismem, který byl poprvé zaznamenán v Trumanově doktríně z roku 1947. Tento diskurz se však následně stal základem pro vytváření dvou obrovských vojensko-průmyslově-vědních bloků, které spolu soupeřily v poválečném období (Tuathail 1994). Během období „studené války“ se zde vymezil jasný rozdíl mezi geopolitikou Západu a Východu, tzv. geopolitikou ortodoxní, a geopolitikou kritickou. První zmíněná předávala nebezpečné zjednodušení světa a zároveň odůvodňovala potenciální katastrofickou militarizaci Evropy a dalších regionů. Ortodoxní geopolitika vykazovala uvažování „buď a nebo“ se sklony k binárnímu rozdělování na „my/oni“, „uvnitř/vně“, „domácí/cizí“, „blízké/daleké“ a tyto pojmy poté spojovala do geopolitických zvyklostí typu heartland/rimland, pozemní síla/oceánská síla a hlavně Západ/Východ (Tuathail 1999).

Za „otce zakladatele“ geopolitiky je považován Sir Halford Mackinder (i navzdory faktu, že toto označení ve svých pracích nikdy nepoužil a osobně ho neměl rád). Jeho článek z roku 1904 „Geographical Pivot of History“ se stal jedním z předních geopolitických děl (Tuathail 1999). Autor v tomto díle pracuje s geografii jako s významným prvkem

⁶ V irském jazyce Gearóid Ó Tuathail.

ovlivňujícím (spolu s historickými událostmi) rozmístění obyvatelstva ve světě. Geograficky pak vymezuje jednotlivé části světa, přičemž zobrazuje aktuální historii ve vztahu s geografii. Ta tvoří překážky mobility vojenské a ekonomické moci a zohledňuje přístup ke světovému oceánu. Svět je pak dle něj rozdělen na oblasti a na „půlměsíce“, pro které jsou přítomné společné charakteristiky výše zmíněných ukazatelů. Geopoliticky nejdůležitější postavení má dle autora jádrová oblast tzv. Pivot Area, okolo které jsou v určité vzdálenosti a rozmezí vymezeny půlkruhy (či půlměsíce). Ty jsou dále děleny na základě své geografické polohy pracující s přístupem ke světovému oceánu. Pro náš účel je však důležité postavení oblasti Blízkého východu, která se nachází ve vnitřním či okrajovém půlměsíci (Inner or marginal Crescent). V zemích euroasijského kontinentu jsou evidentní dřívější invaze. Například se jedná o Seldžuky, kteří se usadili v Kermánu a Hamadánu a v Malé Asii. Tam svrhli saracénskou nadvládu v Bagdádu a Damašku.

Sir Halford Mackinder přisuzuje geografii a jejím ekonomickým a strategickým podmínkám významnou roli (spolu s přítomností lidského elementu) ovlivňující skutečnou rovnováhu politické moci (Mackinder 1904). Mackinder se se svým textem „Geographical Pivot of History“ stal jedním z nejvýznamnějších geopolitických velikanů 20. století a výrazně přispěl k jejímu rozvoji, když začal dávat dohromady geografii do souvislosti s rozložením sil jednotlivých národů. Geografie zde představuje výrazný faktor, jak je mimo jiné zmíněno v předchozích řádcích.

2.2. Význam geografie v geopolitice

Geografická poloha země je výchozím bodem pro definici a vnější priority národního státu. Jedním z dalších hlavních kritérií je také velikost národního území, neboť konkurence založená na území stále dominuje světovým záležitostem (Brzezinski 1997). Jak ve své knize píše Kaplan: „Čím více ví člověk o historii a geografii nějaké středovýchodní země, tím méně bude překvapený tamními událostmi“ (Kaplan 2013, s. 16). Podle Kennedyho geopolitika znamená vliv geografie na rozdělení lidí (Kaplan 2013).

Příkladem negativního geografického vyjádření bylo volné seskupení kmenů, sekt a etnik na iráckém území, které byly následně rozdělené do Turky vytvořených *vilayet* – kurdského Mosulu, sunnitského Bagdádu a šíitské Basry. Britský pokus na poválečném území Iráku (míněno po konci 1. světové války) vytvořit politické zřízení mezi Eufratem a Tigridem dopadl vznikem děsivé kombinace kurdského separatismu, šíitského kmenového systému a sunnitské asertivity (Kaplan 2013).

2.3. Kritická geopolitika

Kritická geopolitika reaguje na procesy globalizace, informatizace a také na „rizikovou společnost“. Zmíněné procesy spolu s rychlými toky, okamžitými informacemi a technickovědeckými riziky ovlivňují geopolitický náhled na staré konceptuální mapy. Navíc nastavuje novou modernitu a nahrazuje pojmy ortodoxní geopolitiky (již zmíněné „my/oni“, „domáci/cizí“, „blízké/daleké“) pojmy novými – globálnost, nejistota, bez tvarost a bezhraničnost, které lépe vystihují pojmy zmíněné v prvním řádku (Tuathail 1999). Jinými slovy kritická geopolitika odmítá prostorové rozdělení na první, druhý a třetí svět, rozdělení na Sever a Jih, na jeden a druhý stát a klade důraz na nejistý náhled na tyto slibné identity (Tuathail 1994). Opouští tedy organizaci perspektivních rámců a podřívá předmět vědění (Gross 1990, cit. Tuathail 1994, s. 232).

Důvodem výběru kritické geopolitiky pro mou bakalářskou práci je snaha uvést ji do kontextu jednotlivých geopolitických postav (pro nás geopolitičtí aktéři jednotlivých stran či vlád) a odhalit textové strategie, které používají ve svých spisech. Zároveň (na rozdíl od ortodoxní geopolitiky) pracuje s kontextem, v němž jednotliví političtí aktéři žijí (Tuathail 1999). Tato přidaná hodnota je pro mou praktickou část velmi důležitá. Při analýze vládních či zpravodajských dokumentů je potřeba zmíněné textové strategie politických aktérů dávat do souvislosti, jak s geopolitickým postavením jednotky, kterou zastupují, tak s jejich pozicí samotnou (například v rámci politické strany, již jsou členy). K těmto faktorům je třeba přidat historický kontext, formující vztahy námi zkoumaných aktérů.

2.4. Metodika a data

Praktická část je prováděna formou obsahové analýzy projevů, reportů, zpráv a prohlášení. Časově je moje analýza vymezena od konce září⁷ 2013, kdy proběhly čtvrté irácko-kurdské parlamentní (a prezidentské) volby, ve kterých vyhrála strana KDP. Tyto volby výrazně ovlivnily irácko-kurdskou politickou scénu, neboť skončila éra vlády dvou dominantních stran KDP a PUK. Jedním z důvodů byla úspěšnost strany Gorran, která byla založena v roce 2009, kdy se se stranou PUK rozešla část jejích členů a založila stranu novou (Yoshioka 2015). Strana Gorran také poukazovala na rozdílnost těchto dvou politických stran, což může být jednou z příčin nejednotnosti názorů a postojů při vyjednávání s iráckou vládou. Obě strany se navíc liší svými zahraničními vazbami formovanými zejména

⁷ Volby se konaly 21. září 2013 (The independent High Electoral Commission).

historickými událostmi a geografickou polohou. V analytické části své bakalářské práce proto vymezují kapitolu postojům KDP a PUK vůči regionálním a globálním aktérům. Nicméně je důležité připomenout, že oficiálním politickým představitelem zastupujícím Irácký Kurdistan zůstává koalice (nejen) těchto dvou stran pod názvem Kurdská regionální vláda – KRG (International Crisis Group 2015).

Významným mezníkem pro vývoj politické scény na území Iráckého Kurdistanu je „příchod“ dalšího regionálního aktéra do této oblasti⁸ v červnu 2014 – samozvaného Islámského státu. Přesněji se jedná o datum 10. června, kdy IS dobyl irácký Mosul (Gunter 2015). Přítomnost Islámského státu v regionu začala působit jako tmelící prvek obou stran a změnila pohled na Kurdy obecně. Tato událost navíc přivolala západní spojence, zejména Spojené státy americké (International Crisis Group 2015). Útoky IS na pozice Kurdů v Iráku a Sýrii tak nejenže sjednotily politickou scénu v Iráckém Kurdistanu a zajistily přítomnost globálních aktérů, ale také stmelily jednotlivé kurdské politické a militantní složky. Výše uvedené faktory tak měly za příčinu výraznou změnu sfér vlivu na politické mapě Blízkého východu a zapříčinily redistribuci moci na jeho území (Gunter 2015, Panayiotides 2015).

Další výraznou událostí pro formování zahraničních (nejen diplomatických) vztahů bylo vyhlášení kurdského referenda za nezávislost dne 25. září 2017 (Rudaw 2017a). Voličům byla v tomto referendu položena jednoznačná otázka: „Chcete, aby se region Kurdistan a kurdské oblasti mimo region staly nezávislým státem?“. Snaha iráckých Kurdů o vyhlášení nezávislosti znepokojila jak iráckou vládu, tak sousední státy jako jsou Turecko, Írán a Sýrie. Obavy okolních států byly podpořeny argumenty, že výsledky referenda by mohly povzbudit kurdské menšiny obývající tyto státy k vyhlášení vlastních referend o nezávislosti, což by mohlo vést k porušení integrity národních států (Al Jazeera 2017b).

Sledované období končí 30. října 2017, neboť je nutné zaznamenat i krátkodobý vývoj zahraničních vztahů v reakci na již proběhlé referendum. Mezi výrazné kroky patří například reakce centrální vlády Bagdádu a premiéra Haidera al-Abádiho, které uvádím a rozepisuji v příslušné kapitole analytické části.

⁸ Blízký východ, oblasti Iráku a Sýrie.

2.5. Postup při analýze dokumentů

Obsahová analýza se zaměřuje na výskyt klíčových faktorů obsažených v textových strategiích, které napomáhají k rozpoznání formy vztahu mezi regionálními, globálními aktéry a Kurdské regionální vlády (KRG). Zprávy, týkající se zahraničních vztahů KRG jsou vybrány v určeném časovém období, a rozděleny do jednotlivých měsíců. Následně jsou rozklíčovány podle několika kritérií, mezi které patří:

- Setkání vrcholných představitelů ohledně ekonomické spolupráce mezi subjekty (stát, entita).
- Podepsání bilaterální ekonomické dohody.
- Diplomatická přítomnost představitelů KRG na území druhého státu/diplomatická přítomnost zahraničních delegací či zástupců států na území Iráckého Kurdistanu.
- Vojenská přítomnost na území druhého státu – boj proti ISIS (výskyt zejména u Spojených států amerických).
- Politická spolupráce proti/vůči třetí straně v regionu (ISIS, PKK, centrální vláda) - setkání ohledně vojenských či diplomatických jednání.
- Postoje vnějších aktérů k vyhlášení nezávislosti ústředního aktéra (Iráckého Kurdistanu).

Jednotlivým faktorům přiřazuji následující hodnoty (jak je vidět v tabulce č. 1), které znázorňují míru antagonismu či spolupráce jednotlivých stran. Pokud se sejde více pozitivních či negativních jevů hodnoty se sčítají (může tedy nastat situace, že se v grafu objeví hodnota -4 či 10). Takovéto situace jsou dále rozvedeny (obvykle v textu níže).

Tab. č. 1: Kvantitativní ukazatele znázorňující míru antagonismu či spolupráce jednotlivých stran.

(-2) - spory, konflikty stran, silná opozice
(-1) - negativní prohlášení
0 - neutrální vyjádření, status quo
1 - pozitivní vyjádření, dohoda mezi stranami
2 - setkání vrcholných představitelů, vyjádření podpory, podepsání smlouvy

Zdroj: Vlastní zpracování.

Při analýze se zaměřuji na počet pozitivních či negativních vyjádření v souvislosti se zmíněnými faktory, a to ve třech rovinách – lokální, regionální a globální. První z nich se zaměřuje na oficiální prohlášení (tzv. *statements*) Kurdské regionální vlády (KRG) představující oficiální vládu Iráckého Kurdistanu a mezinárodně uznanou administrativu.

Zároveň se však zaměřuje na výskyt představitelů KDP a PUK – dvou hlavních politických stran, reprezentujících politickou orientaci Iráckého Kurdistanu vůči regionálním i globálním aktérům. Za stranu KDP se jedná o prezidenta Massouda Barzáního a jeho synovce viceprezidenta Nechirvana Barzáního (Yoshioka 2015, Kurdistan Democratic Party 2018). Nejvyšším představitelem v roli generálního tajemníka PUK je za sledované období⁹ Jalal Talabání (PUKNOW 2018). Místopředsedou vlády je Qubad Talabání, syn Jalala Talabáního, který zde zastupuje stranu PUK. Zahrnutí KDP a PUK je důležité z důvodu odkázání na jejich rozdílnost, která se projevuje i v jiné preferenci partnerů v rámci zahraničních aktérů. V analytické části také zkoumám četnost výskytu těchto aktérů na jednáních týkajících se mezinárodních vztahů.

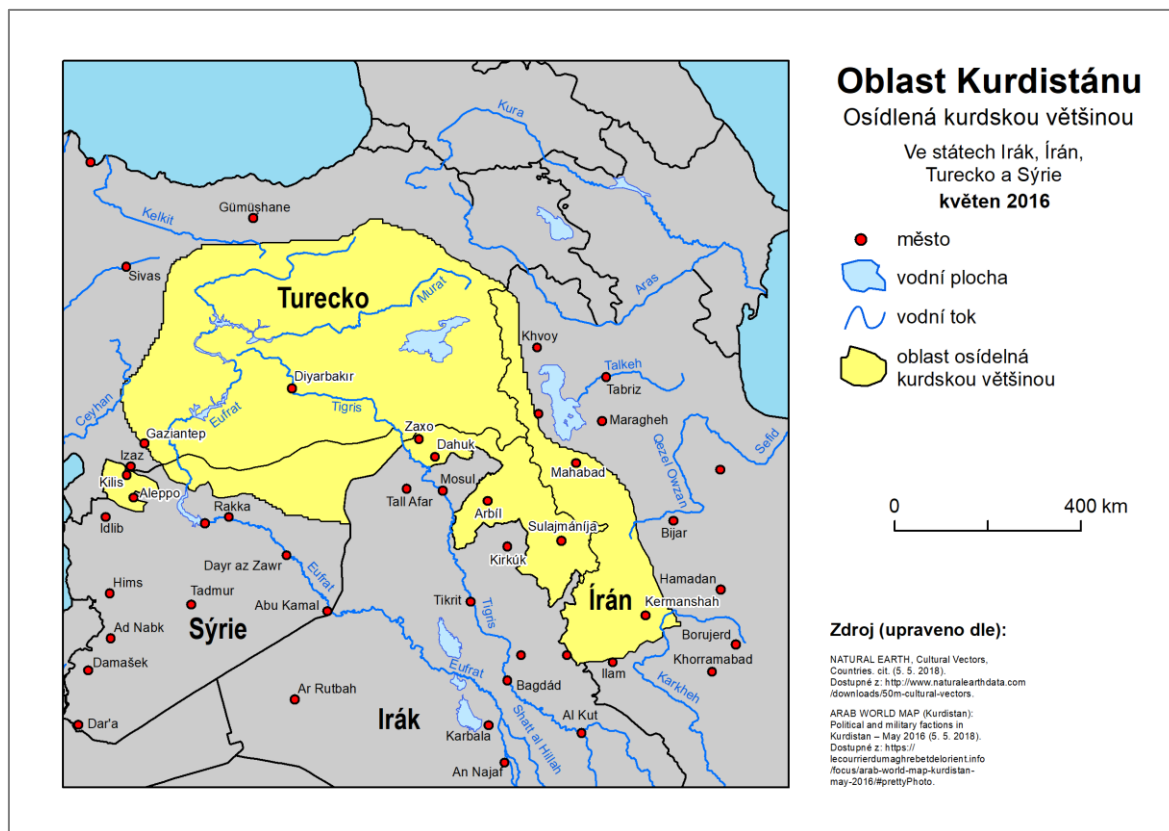
Regionální rovina má za úkol analyzovat oficiální prohlášení vůči centrální vládě Iráku a jeho sousedních států – Turecka, Íránu a Sýrie vůči KRG. Představitelům těchto států se věnuji v příslušných kapitolách analytické části této práce. Na globální rovině jsou rozebírány postoje globálních aktérů zasahujících do těchto vztahů svými zájmy v regionu a postoji vůči KRG. Za hlavní globální aktéry působící v této oblasti jsou považovány Spojené státy americké a Ruská federace.

Vztahy jednotlivých aktérů nejsou jednoznačné a přímočaré. Proto je hlavním cílem této práce jejich zhodnocení a schematizace ve stanoveném časovém období za použití metody kritické geopolitiky vycházející z teorie Gearóida Ó Tuathaila, a to v podobě obsahové analýzy oficiálních vládních dokumentů, reportů a proslovů. V případě absence materiálů oficiálních vlád se zaměřuji na zprávy z médií. Následné zjištění je vzápětí syntetizováno formou výstupu popisujícího faktory, na kterých stojí vzájemný vztah v podobě spolupráce či antagonismu. Výstupem praktické části je tak zhodnocení vztahů na těchto úrovních doplněné schématem znázorňujícím vazby na všech těchto rovinách.

⁹ Zemřel 3. 10. 2017 ve věku 83 let (Rudaw 2017b).

3. Geografické a historické vymezení oblasti Kurdistánu

Obrázek č. 1: Geografické vymezení oblasti Kurdistánu.

Zdroj: Vlastní zpracování.

3.1. Regionální specifika Kurdistánu

Kurdistán primárně zasahuje do čtyř států regionu Blízkého východu – konkrétně se jedná o oblasti východního Turecka, západního Íránu, severní Sýrie a severního Iráku (viz obrázek č. 1). Dále Kurdové obývají jižní části Arménie a severovýchod Íránu při hranicích s Turkmenistánem (Al Jazeera 2017a). Z hlediska struktury představují druhou největší etnickou skupinu v Iráku a Turecku a třetí největší (po Azerech) v Íránu (Robson 1996).

3.2. Turecký Kurdistán¹⁰

Turecký Kurdistán, v kurdštině Bakur, se nachází v jihovýchodní části Turecka a představuje severní část kurdského pan-regionu (O’Leary 2017). Na tomto území žije přibližně 15 milionů Kurdů (CIA – The World Factbook 2018). Vytvoření Turecké republiky v roce 1923 „odřízlo“ turecké Kurdy od zbytku Kurdů nacházejících se v dnešním Iráku, Íránu a Sýrii. Silná centralizace a důraz na jednotný stát s jedním dominantním národem

¹⁰ Pod termínem se rozumí oblast na jihovýchodě Turecka obývaná převážně Kurdy.

a jazykem utlačovaly a ignorovaly etnické menšiny, a tím pádem byly hlavním důvodem následných kurdských rebelií ve 20. až 70. letech 20. století (Noi 2012, cit. Chittenden 2016, s. 32). V roce 1970 pak došlo k založení organizace Partiya Karkerên Kurdistan (zkráceně PKK) Abdullahem Öcalanem, který do ideologie této strany vnesl komunistickou rétoriku a marxistickou ideologii. Tato organizace iniciovala teroristické útoky nejen na představitele turecké vlády či tureckých ozbrojených složek, ale také na civilisty. Někteří Kurdové se však od ní pro její radikálnost (či z jiných – například náboženských důvodů) distancovali (Čejka 2017).

I v dnešní době tvoří PKK kurdskou opoziční organizaci s cílem vytvoření autonomní kurdské oblasti, zahrnující mimo jiné největší kurdské město Diyarbakir, s existencí širších politických a kulturních práv. Od roku 2007, kdy došlo k nástupu Erdoganovy¹¹ strany Spravedlnosti a rozvoje (Adalet ve Kalkınma Partisi, AKP), došlo ke změně přístupu jednání s touto organizací a ke kurdské otázce v Turecku obecně (Stansfield 2013). V posledních letech se však situace opět vyostřila. Příkladem může být útok v Cizre v srpnu 2016, kdy bomba PKK zabila 11 policistů a zranila dalších 78 lidí (BBC 2016).

PKK je mimo jiné uvedena na listině teroristických organizací na internetovém portálu ministerstva zahraničí USA, kam byla zapsána v roce 1997 (U. S. Department of State 2018). Pro jednání s PKK využívá Erdoganova AKP prostředníka Kurdské regionální vlády působící v Iráckém Kurdistanu (Paasche, Mansurbeg 2014).

3.3. Íránský Kurdistan

Íránský Kurdistan, nacházející se v západní části Íránu zahrnuje části tří íránských provincií: Kurdistanu, Kermánšáhu a Západního Ázerbajdžánu, ve kterých žije přibližně 9 miliónů Kurdů. Tento region představuje východní část kurdského pan-regionu, s názvem Rojhilat (Čejka 2017). V kurdštině tento název znamená „tam, kde slunce vychází“ (O’Leary 2017). Za podpory Sovětského svazu došlo na tomto území krátce po 2. světové válce v roce 1945 k vytvoření krátkodobé republiky Mahabad, která byla následně zničena íránským režimem. Stalo se tak po odchodu spojeneckých sovětských vojsk (O’Leary 2017). V době vlády šáha Rézy Pahláviho byly vztahy mezi Kurdy a režimem vyostřené a často tak snadno docházelo ke konfliktům (Yildiz 2004).

V souvislosti se změnou režimu tak kurdští představitelé podporovali íránskou islámskou revoluci, a doufali ve zlepšení jejich postavení. Novým režimem a jeho vůdcem ajatolláhem

¹¹ Recep Tayyip Erdoğan – v době 2003-2014 tureckým premiérem, od 28. srpna 2014 ve funkci prezidenta (CNN 2018).

Chomejním však byli pro novou republiku považováni za nebezpečné a znovu se tak stali terčem diskriminací (TheKurdishProject.org 2015a).

Dlouhodobě trvající konfrontace mezi režimem a iránskými Kurdy vedly k vytvoření povstalecké organizace Party of Free Life of Kurdistan (PJAK), která je považována za odnož turecké PKK. Jejím cílem je dosažení autonomie iránského kurdského regionu. Od roku 2003 se navíc vyznačuje občasnými útoky na představitele iránské vlády (Gannon 2007, cit. Bahcheli, Fragiskatos 2008, s. 76).

3.4. Syrský Kurdistan

Západní část kurdského pan-regionu představuje oblast Rojava, tedy v kurdštině „tam, kde slunce zapadá“ (O’Leary 2017). Na rozdíl od výše zmíněného Turecka a Íránu, je Sýrie ovlivněna stávajícím procesem arabského jara, jehož cílem je svržení stávajícího režimu prezidenta Bašára al-Assada (Moradi 2016). Situaci navíc přitěžuje okolnost, že zde od roku 2012 probíhá občanská válka, jež přispívá k hroucení státní infrastruktury (TheKurdishProject.org 2015b). Syrská vláda tak není schopna zajistit si nad celým svým územím legitimní vládu a neustálý dohled, což spěje k rozpadu teritoriálního vymezení stanoveného po první světové válce (Kissinger 2014). Tato situace se projevuje i ve vztahu mezi centrální vládou a syrskými Kurdy, obývajícími zejména sever země s lokálním zákonodárným shromážděním v autonomních regionech Afrin a Kobani (Moradi 2016). Dalším významným regionem v syrském Kurdistanu je východní kanton Cizre (TheKurdishProject.org 2015b).

Rušení práv syrských Kurdů lze vysledovat již od roku 1958, kdy Sýrie oficiálně přijala arabský nacionalismus a s ním spojené reakce proti ne-arabským menšinám. Po speciálním sčítání lidu v říjnu roku 1962 bylo 120 000 syrským Kurdům (v té době téměř 20 % populace země) sebráno mnoho práv. Mezi ně patřila občanská práva, včetně práva volit a hlasovat, práva účastnit se veřejného života, práva cestovat mimo zemi, práva na soukromí vlastnictví a práva na zaměstnání ve veřejném sektoru. Některým ze syrských Kurdů však byla tato práva ponechána (Ziadeh 2009).

Vrcholní představitelé syrských Kurdů přebrali v červnu 2012 kontrolu nad tímto územím, což následně vedlo k vytvoření autonomní oblasti tzv. Západního Kurdistanu Rojava (Lowe 2016). Počet Kurdů v této oblasti je odhadován na 1,8 až 3,5 milionu, tedy 8-15 % syrské populace (O’Leary 2017). K největší syrské politické straně patří Partiya Yekîtiya Demokrat (dále jen PYD), která byla založena v roce 2003, jakožto odnož turecké

PKK (Stansfield 2013). PYD je důležitým geopolitickým hráčem v této oblasti, bojujícím za práva Kurdů proti vládě současného prezidenta Bašára al-Assada. Navíc hraje významnou roli v boji proti samozvanému Islámskému státu, který ohrožuje existenci Kurdů nejen na syrském území (Gunter 2015). Mezi jednu z nejvýznamnějších ozbrojených složek PYD patří milice Yekîneyên Parastina Gel – YPG (Čejka 2017). Obě tyto složky se velkou vahou zasloužily za porážky IS na syrském území. PYD má navíc podporu globálního hegemonu v tomto regionu – Spojených států amerických. Vzájemná spolupráce je založena na vojenské podpoře proti sunnitským džihádistům. Kvůli rozdílným přístupům ohledně spolupráce s PYD se však vyostřují vztahy mezi Tureckem a Spojenými státy americkými. Washington i Ankara zařadily PKK na listinu teroristických organizací, PYD však není americkou vládou řazena do stejné kategorie¹². Tento krok Turecko kritizuje i kvůli společnému členství obou zemí v Severoatlantské alianci (Gunter 2015).

3.5. Irácký Kurdistan

Irácký Kurdistan představuje území v severní části Iráku, které oproti předchozím oblastem kurdského pan-regionu dosáhlo nejvyšší míry autonomie. K jejímu dosažení přispělo mnoho událostí odehrávajících se na začátku 90. let po konci druhé války v Perském zálivu, kdy statisíce iráckých Kurdů uvízlo v nehostinných horských podmínkách na severu země. V reakci na tuto událost došlo k vytvoření bezletové zóny, tzv. „*safe haven*” v roce 1991, jejíž vznik byl výsledkem 688. rezoluce OSN (OSN 1991).

Hlavní část území Iráckého Kurdistanu se skládá ze tří governorátů: Dahuk, Arbíl a Sulajmáníja (viz obrázek č. 2). Administrativní hranice vymezující tyto části byly ustanoveny v 90. letech tzv. Zelenou linií, odrážející změnu politické reality na tomto území (Yoshioka 2015).

Irácký Kurdistan, kurdsky Bashur, představuje jižní část kurdského pan-regionu (Čejka 2017). Žije zde přibližně 5 milionů Kurdů (Kurdistan Regional Government 2018b), jenž reprezentují dominantní většinu, sdílející toto území s etnickými skupinami Arabů, Asyřanů a Turkmenů. Území obývají také náboženské menšiny křesťanů a Jezídů (Robson 1996).

Hlavním městem regionu je Arbíl, ve kterém se nachází sídlo prezidenta a parlamentu KRG. Od voleb v roce 1992 je tento region pod správou KRG a jejich dvou hlavních politických stran jimiž jsou KDP a PUK.

¹² Navzdory faktu, že PYD (a YPG) úzce spolupracuje s PKK, a tím pádem ohrožuje teritoriální integritu Turecka.

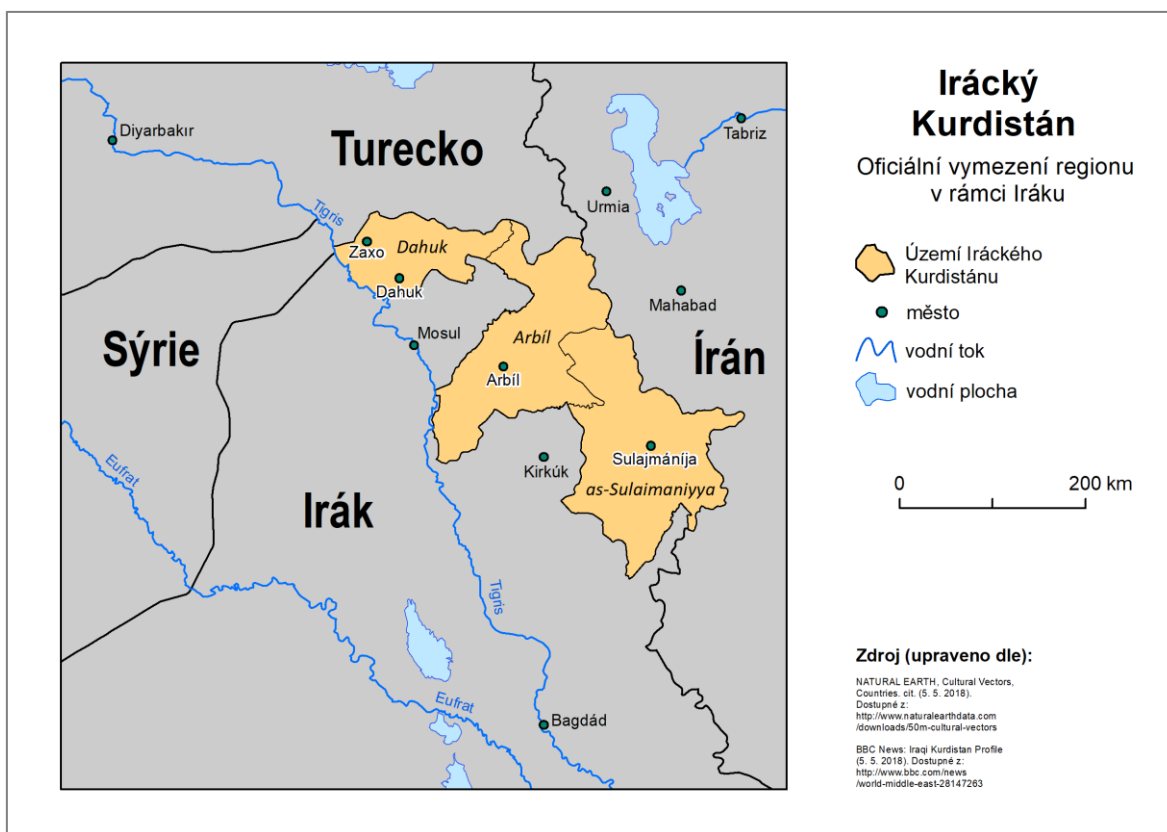
Obě strany působí na území Iráckého Kurdistanu, je zde však patrná regionální diferenciací sfér jejich vlivu. Zatímco PUK kontroluje provincii Sulajmáníja a její přední část se nachází severozápadně od města Kirkúk poblíž íránských hranic, KDP řídí zbytek území západně od syrských hranic.

3.5.1. Geografická charakteristika Iráckého Kurdistanu

Oblast severního Iráku je tvořena pohořími a kopci pokrytými dubovými lesy. Mezi největší řeky protékajícími tímto územím patří Velký a Malý Zab, Diyala a Tigris, které jsou dotovány zimními srážkami (Robson 1996). Oblast Iráckého Kurdistanu je z větší části hornatá. Hory zde dosahují výšek okolo 3000 m. n. m. a tvoří zde významnou složku fyzické geografie (Kurdistan regional government 2018a). Významnou roli hrály například na počátku 90. let, kdy poskytly ochranu Kurdům utíkajícím před íráckými vojsky. I proto je známé rčení, že: „Kurdové nemají žádné přátele, pouze hory” (Yildiz 2004). Z geografického hlediska jsou důležité nejen hory, ale také řeka Tigris, tvořící jakousi obrannou topografii. Svůj strategický význam mají i úrodné Ninevské pláně a oblasti kolem Hamrinského jezera, na kterých se nachází zavlažovaná zemědělská půda, neboť pouze 13 % půdy Iráckého Kurdistanu je orné (Kane 2011).

Irák leží v srdci Blízkého východu na křižovatce mezi Íránem, Tureckem, Saudskou Arábií a má obrovský a nevyužitý potenciál produkce energie. I proto je důležité zachování jeho integrity, která zcela závisí na vztahu Arabů a Kurdů. Irácký Kurdistan ležící v jeho severní části, je klíčovým hráčem jakožto oblast bohatá na přírodní zdroje (viz obrázek č. 4). Na východě sdílí hranice s Íránem, který je nyní pod tíhou mezinárodních sankcí, neboť centrální vláda pokračuje v jaderném programu. Na západě leží Sýrie, země postižena občanskou válkou, jejíž konec je v nedohlednu. Jižně a jihozápadně se nachází území Iráku kontrolované Bagdádem, s nímž má KRG dlouhodobé spory. Toto geopolitické rozložení zanechává jediného možného partnera pro export nerostného bohatství Iráckého Kurdistanu, jímž je Turecko na severu (Paasche, Mansurbeg 2014). Území severního Iráku totiž zahrnuje značnou část íráckých ropných polí zejména u největšího města regionu – Kirkúku (Robson 1996). Jak však uvádí Kurdská regionální vláda, kurdský region nezahrnuje Kirkúk pod svou správu (Kurdistan regional government 2018b). Geograficky však spadá pod oblast, jejíž správa je dlouhodobým předmětem sporů mezi Bagdádem a Arbílem.

Obrázek č. 2: Oficiální vymezení území Iráckého Kurdistanu.

Zdroj: Vlastní zpracování.

3.5.2. Historická charakteristika Iráckého Kurdistanu

3.5.2.1. Rozpad Osmanské říše a boj o vytvoření kurdeckého státu

Během první světové války se Velká Británie starala o provincie Osmanské říše - tzv. *vilayety* Bagdád a Basra, které se později staly srdcem arabské části nově vzniklého Iráku. Již v roce 1915 byla podepsána dohoda mezi Sharifem Huseinem¹³ a britskou vládou, která ustanovovala vznik nového arabského státu z větší části vytvořeného těmito *vilayetami*. V dohodě však nebyl zmíněn (Kurdy obývaný) Mosul. Jeho správa byla předána Britům až v roce 1918, kdy byla podepsána další dohoda mezi Velkou Británií a sultánem Osmanské říše, tzv. dohoda z Murdos (Entessar 2009). Po rozpadu Osmanské říše na konci první světové války v roce 1918 došlo k překreslení hranic politické mapy Blízkého východu na základě Sykes – Picotovy dohody¹⁴, která vymezovala sféry vlivu jednotlivých mocností a rozdělovala území pod jejich správu (Ghassemloou 1965). Území Iráku, zahrnující oblast Iráckého Kurdistanu, tak bylo svěřeno pod kontrolu Velké Británie, a Francie (McDowall

¹³ V letech 1908 až 1916 emírem Mekky, poté od roku 1916 do roku 1924 králem Hidžázu (Entessar 2009).

¹⁴ Pojmenovaná podle příjmení britského a francouzského ministra zahraničí.

2004). O geopolitické uspořádání Blízkého východu měly zájem i Spojené státy americké. V bodě č. 12 dokumentu Fourteen Point Programme for World Peace se, autor prezident Woodrow Wilson, věnuje ne-tureckým národům, které spadaly pod území bývalé Osmanské říše a hovoří zde o „zajištění jejich bezpečnosti života a absolutní bezproblémové příležitosti autonomního rozvoje” (The History Guide 2012).

Avšak největší vliv na vytvoření kurdského státu v oblasti Blízkého východu měla Velká Británie. Její významný politik, diplomat a ministr zahraničí Sir Mark Sykes ve svých zprávách zmiňoval pojem „autonomní Kurdistan”. Jedním z jeho návrhů naplnění tohoto pojmu bylo vytvoření území jižně od řeky Malý Zab a severně od distriktů Rawandiz, Hakkiari a Bohtan (McDowall 2004). Britská červená zóna zahrnovala část území představující oblast dnešního jižního Kurdistanu. Pod francouzskou modrou zónu pak spadal region dnešní Sýrie, Libanonu a jihovýchodní části Turecka. Ta představovala současnou oblast severozápadního Kurdistanu (Ghassemlou 1965).

Kurdská otázka sebeurčení byla sice britskou vládou pochopena, nebyl zde však nalezen vůdce, který by dokázal sjednotit všechny kurdské kmeny a podřídit tak své vlastní nebo kmenové zájmy „vyššímu účelu” zájmům kurdského národa.

V roce 1920 došlo k podepsání dohody ze Sèvres mezi státy Dohody a vládou Osmanské říše. Článek č. 62 této dohody stanovoval autonomní kurdské území v oblasti jižně od Arménie, severně od Sýrie a východně od řeky Eufrat s cílem zachování ochrany pro ostatní menšiny této oblasti (Yildiz 2004). Pokud by došlo k dodržení podmínek uvedených v dohodě, kurdský stát by se pravděpodobně stal součástí dnešních politických map Blízkého východu (Stansfield 2006).

Správa měst Kirkúk a Sulajmánija byla v pravomoci Velké Británie, jenž upřednostňovala svěřením této funkce do rukou lokálních vůdců jednotlivých kmenů. Zároveň však byli pod kontrolou britských poradců. Jedním z nich byl Shaykh Mahmud z kmene Barzání. Ačkoli měl spory s ostatními kmenovými vůdci, jmenovali jej britští představitelé do funkce předsedy kurdské vlády (Entessar 2009).

Vytvoření nezávislého kurdského státu bylo projednáváno na konferenci v Káhiře v roce 1921, na které se řešila otázka budoucnosti iráckého státu. Winston Churchill, který zde zastával funkci nejvyššího představitele Koloniálního Úřadu, se na základě svého předpokladu, že arabský vůdce nově vytvořeného Iráku bude ignorovat kurdské volání po vytvoření autonomní oblasti s přiřčenými právy rozhodl, že kurdskou oblast ponechá pod správou britské administrativy. Byl však přehlasován nejvyšším komisařem Iráku, sirem Percy Coxem. Ten měl podporu iráckého krále Emira Faisala, jmenovaného Brity v srpnu

1921 (Entessar 2009). Kurdská oblast tak byla zahrnuta pod správu Iráku (Yildiz 2004). Britští představitelé navíc zorganizovali referendum o vládě krále Faisala, aby potvrdili jeho legitimitu. Kurdové však volili proti němu nebo referendum bojkotovali. Vize Velké Británie o poválečném uspořádání Iráku měla podobu jednoho státu obývaného iráckými Araby a Kurdy. Nově vytvořená vláda měla mít zastoupení obou národů, přičemž některé „vyšší pozice“ měly být obsazeny právě Kurdy. Arabové však tomuto schématu oponovali z důvodu nedůvěry vůči nim (Entessar 2009).

Poválečný Irák byl sestaven z Osmanských *vilayet* Bagdádu, Basry a Mosulu. Uspořádání oblasti Mosulu však bylo příčinou mnoha sporů, a k nově vytvořenému Iráku se jej podařilo připojit až v roce 1925 (Robson 1996). Kurdům obývajícím tuto oblast bylo umožněno stát se občany nového nezávislého kurdského státu na základě článku č. 64 dohody ze Sèvres (Yildiz 2004). Avšak v roce 1923 byla podepsána dohoda z Lausanne mezi Tureckem Velkou Británií, Francií a dalšími mocnostmi, která anulovala dohodu ze Sèvres, a tudíž i právo na vytvoření kurdského státu (Kurdistan Regional Government 2018e). Severní Kurdistan představující území severně od Mosulské *vilayety* byl přiznán Turecku a *vilayeta* samotná byla zařazena pod správu Britského mandátu – Iráku. Od roku 1919 do roku 1930 tak docházelo k četným kurdským povstáním (vedených zejména Shaykhem Mahmudem), které se setkávaly s tvrdými odezvami irácké vlády podporované Brity (Jungbluth 2015).

Poslední významná revolta proti iráckým Arabům a Britům, vedená Shaykhem Mahmudem proběhla v roce 1931. Jednalo se o reakci na britské oznámení o uznání nezávislého Iráku, které mělo proběhnout následující rok. Po zjištění, že uznání tohoto nového nezávislého státu negarantuje práva menšin, zformoval Mahmud, na jaře v roce 1931, ofenzivu proti iráckým ozbrojeným složkám. Byl však poražen a na dlouhou dobu mu bylo znemožněno shromáždit opozici irácké vlády. Formování kurdského odporu však nadále probíhalo v sousedních státech, zejména Turecku a Íránu. To donutilo tyto země podepsat dohodu ze Sa'dabadu s cílem koordinovat své obranné politiky. Ačkoli smlouva výslovně neřešila kurdské revolty, bylo známo, že mezi tureckými, iránskými a iráckými bezpečnostními orgány byla velmi vážně diskutována právě kurdská povstání (Entessar 2009).

3.5.2.2. Formování KDP a republika Mahabad

V roce 1932 došlo k jedné z dalších vzpour, odehrávající se v severní části Iráckého Kurdistanu, již se účastnil i Mullah Mustafa Barzání (mladší bratr Shaykha Mahmuda), jenž byl výraznou osobností, oslavovaným kurdským nacionalistou a nejpozoruhodnějším symbolem kurdského nacionalismu až do jeho smrti v roce 1979 (Enterssar 2009). Barzání započal svůj politický život organizováním lokálních revolt ve svém regionu Barzan. Z něj byl však vyhnán do města Sulajmáníja, odkud uprchl až v roce 1943. V tomto roce také vypuklo další kurdské povstání, které trvalo do roku 1945, kdy byl Barzání a jeho následovníci nuceni uprchnout na íránské území (Yildiz 2004). Ústup kurdských nacionalistů byl výsledkem tvrdého zásahu írácké armády s pomocí britských bombardérů RAF (Aziz 2011). Na konci druhé světové války došlo k vytvoření republiky Mahabad na severu Íránu, jejíž existenci podporoval Sovětský svaz. Nicméně existence této republiky neměla dlouhého trvání a k jejímu rozpadu došlo poté, co byl Sovětský svaz nucen íránské území opustit. I přesto, že se republika Mahabad po tak krátké době rozpadla, stala se významnou nejen díky vytvoření hlavní kurdské politické strany – KDP dne 16. dubna 1946¹⁵, ale také její íránské odnože PDKI (Yildiz 2004). První kongres nově vytvořené Kurdish Democratic Party se odehrál v Bagdádu v dubnu roku 1946. Byl zde přijat program o soužití Kurdů v jednotném Iráku. Postrádal však sociální a ekonomický obsah, který by poskytoval ochranu proti zájmům lokálních vůdců jednotlivých klanů nebo vlastníků půdy tzv. landlords (McDowall 2004). Na třetím kongresu konajícím se v roce 1953 byla strana přejmenována na Kurdistan Democratic Party (Aziz 2011). Pod tímto názvem ji známe i dnes. Po rozpadu republiky Mahabad musel Mullah Mustafa Barzání uprchnout do SSSR, kde setrval dvanáct let. Do Iráku se tak vrátil až po svržení hašemitské vlády v roce 1958 (Entessar 2009). Změna režimu, která nastala po převratu 14. června 1958, přinášela Kurdům naději na zlepšení podmínek soužití obou národů na tomto území. Iniciátor převratu Abdul Karim Kásim a jeho svobodní důstojníci slibovaly Kurdům nadějnější éru a zastoupení ve vládě nově vytvořené demokratické republiky. O dva týdny později došlo k publikování prozatímní írácké ústavy, jejíž třetí článek (Article III) hovořil: „o Arabech a Kurdech jako o partnerech ve své vlasti, s uznáním jejich národních práv v írácké entitě” (McDowall 2004, s. 302). Politická nestabilita Iráku, zejména v 50. a 60. letech udělala z Kurdů významného hráče v írácké vnitřní politice. Tato léta byla také významná pro upevňování kurdské národní identity (Aziz 2011).

¹⁵ Ve stejný den se také narodil syn Mustafy Barzáního – Massoud Barzání (Sodeberg, Phillips 2015).

3.5.2.3. Režim strany Baas

V roce 1963 došlo k vojenskému převratu, kdy byl svržen generál Kásim a byla tak ukončena doba jeho vlády. Moci se chopila strana Baas s novou arabskou ideologií, představující Irák v socialistickém a sekulárním duchu. S nástupem této strany začaly hromadné represe tisíců Iráčanů s cílem vymýtit zbytky předchozího režimu a potlačit tak jakýkoliv možný odpor (Yildiz 2004). Strana Baas také začala svoji kampaň tzv. arabizace země, která mimo jiné zahrnovala i kurdské město Kirkúk. Docházelo tak k mohutnému nucenému přesídlování kurdských obyvatel za účelem změnit demografickou strukturu města i celého regionu. Přesídlení Kurdové byli nahrazeni arabskou populací z jiných částí Iráku (Jungbluth 2015). Obezřetné přiznávání práv bylo jedním z příkladů zdrženlivého vztahu centrální vlády k postojům iráckých Kurdů. Aby nedošlo k separaci území, nebyla práva spojována s konkrétním územím, ale s konkrétními lidmi. Navíc byla podávána formou prohlášení a mohla být kdykoliv vzata zpět (Gunter 2003).

Přestože byla v irácké ústavě z roku 1958 zahrnuta jazyková a kulturní práva iráckých Kurdů, o jejich autonomii v severní části Iráku se jednalo až v roce 1970 v rámci dokumentu březnového manifestu (March Manifesto), který byl navržen po druhém baasistickém převratu v roce 1968 (Yildiz 2004). Tento dokument byl podepsán oběma stranami, avšak k realizaci jeho bodů a požadavků nikdy nedošlo a samotný dokument byl anulován tzv. zákonem o autonomii¹⁶ v roce 1974 (Aziz 2011, cit. Jungbluth 2015, s. 5).

Během 60. let 20. století začalo docházet k vytváření rozdílů mezi samotnými Kurdy. Začaly se objevovat první známky politických rozdílů uvnitř strany KDP, což zároveň odráželo její dvojí povahu. V tomto sporu proti sobě stáli kmenový konzervativci a levicové městské křídlo, které zpochybňovalo styl vedení Mullaha Mustafy Barzáního. V roce 1964 tento konflikt eskaloval a objevily se zde tendence, iniciované Ibrahimem Ahmedem a Jalalem Talabáním vyhnat tohoto vůdce pryč ze strany. K tomu nakonec nedošlo, ale rozdíly mezi těmito dvěma „tábory“ se začaly prohlubovat. Režim strany Baas využil sporů mezi Kurdy samotnými a začal podporovat levicové křídlo vedené dvojicí Ahmed-Talabání, proti Barzánímu (Stansfield 2006). Ten byl oproti tomu podporován Spojenými státy americkými a Íránem až do roku 1974, kdy došlo k ukončení kurdské občanské války z důvodu podepsání tzv. Alžírské smlouvy mezi Irákem a Íránem v roce 1975 (Jungbluth

¹⁶ Ten sice údajně sliboval vytvoření samosprávného regionu Kurdistánu se značnou autoritou nad svými vlastními sociálními a ekonomickými záležitostmi. Byl však Barzáním odmítnut, neboť nezahrnoval Kirkúk a jeho přijetí by způsobilo větší ústřední vládní kontrolu, než byla navržena v březnovém manifestu (Yildiz 2004).

2015). Po úpravě hranic řeky Šatt al-Arab tak Írán získal suverenitu na více než polovině sporných vodních zdrojích (Sodeberg, Phillips 2015). Během dvou dnů stáhla íránská vláda svá vojska, která doposud podporovala Barzáního a jeho stranu KDP. To irácké armádě umožnilo provést tvrdé zásahy proti Kurdům, při kterých došlo k zabíjení nejen členů Pešmergy, ale i civilistů. Navíc vytvořila 600 mílovou zónu mezi kurdským regionem, Sýrií, Tureckem a Íránem, v níž zničila přes 1500 kurdských vesnic. Všechny tyto události zapříčinily předání vedení KDP Massoudovi Barzánímu, synovi Mullaha Mustafy Barzáního (Yildiz 2004). Mullah Mustafa následně emigroval do Spojených států amerických, kde roku 1979 zemřel (Robson 1996).

Nicméně rivalita mezi oběma kurdskými skupinami přetrvávala a vyústila v roce 1975, kdy došlo k založení kurdské politické strany Patriotic Union of Kurdistan (PUK) Jalalem Talabáním, čímž se oblast Iráckého Kurdistanu rozdělila na dvě sféry vlivu těchto stran (Jungbluth 2015). PUK tvořila levicové křídlo, které se odklánělo od tribalismu typického právě pro KDP (Sodeberg, Phillips 2015).

3.5.2.4. Irácko-íránská válka a kampaň Anfal

Po íránské islámské revoluci došlo ke změně strategického vztahu vůči Iráku, kdy se nový režim snažil převrátit status quo zavedený od Alžírské dohody v roce 1974. Irácký vládnoucí režim, v čele s prezidentem Saddámem Husajnem, se snažil s novým šíitským vůdcem Íránu, ajatolláhem Chomejním vycházet. Ten však v červnu 1979 začal veřejně vyzývat iráckou populaci k povstání a následnému svržení režimu strany Baas. Mezi jeden z projevů proti-basistické kampaně patřila podpora iráckých Kurdů¹⁷, což bylo Saddámem Hussainem bráno jako „zrada Kurdů“. V roce 1980 tak zaútočil na Írán a doufal, že zruší ústupky Iráku při podepsání Alžírské dohody (Sodeberg, Phillips 2015). Zároveň začal podporovat íránské Kurdy a Araby obývající Chúzistán aby tak narušil integritu íránského státu (Karsh 1990). Irácko-íránská válka tak ještě více rozdělila dvě nejvlivnější strany Iráckého Kurdistanu – KDP a PUK a postavila je proti sobě i v ozbrojeném konfliktu (McDowall 2004).

Zatímco KDP spolupracovalo s íránskou armádou za účelem potlačení íránských Kurdů, PUK jim poskytlo aktivní armádní podporu (Bruinessen 1999). V roce 1981 navíc její vůdce Jalal Talabání vytvořil volnou alianci s íránskou KDPI, aby tak kompenzoval spojení KDP s prozatímním vedením Islámské republiky. To však vedlo k velkým

¹⁷ Která dříve skončila v roce 1974 právě kvůli podepsání Alžírské dohody (Karsh 1990).

střetům mezi KDP a PUK a výrazně tak oslabilo kurdskou pospolitost. V průběhu Irácko-iránské války, konkrétně v roce 1983, zahájila aliance KDP a Íránu ofenzivu na irácké pozice v iránském Kurdistanu. V důsledku toho Jalal Talabání prohlásil, že PUK je připravena bojovat proti těmto „nepřátelům“. Zároveň také přijal příměří s iráckým prezidentem Saddámem Hussainem. Jednání o přijetí omezené autonomie však ztroskotala, neboť zde panovaly neshody mezi oběma představiteli. Ponižující pokusy PUK o podpis smysluplné dohody o autonomii s režimem strany Baas přehodnotily Talabáního názor na jeho spojení v tomto konfliktu. V roce 1986 v Teheránu tak PUK podepsala dohodu s prozatímním vedením KDP a společně se dohodly na zformování svých zájmů proti jejich společnému nepříteli – baasistickému Iráku. Sbližování těchto dvou stran s podporou Íránu přispělo ke vzniku Irácké kurdistánské fronty (IKF), která spojovala všechny irácko-kurdské skupiny proti Saddámu Husajnovi (Entessar 2009).

Podpora Kurdů iránskou vládou ke konci Irácko-iránské války zapříčinila kampaň represe, zvanou Anfal, vedenou Saddámem Husajnem a vrchním velitelem této kampaně Ali Hassanem al-Majjidem, známým také pod přezdívkou „chemický Ali“¹⁸. Vládnoucí baasistický režim označil pešmergy jako „sabotéry“ a Jalala Talabáního, vůdce kurdské strany PUK, jako „agenta Íránu“ (Yildiz 2004). Následovaly obrovské represe zahrnující útok chemickými zbraněmi na město Halabďža a zničení více než 4000 kurdských vesnic (Bengio 2017). Používání chemických zbraní, násilné přesuny obyvatel, rozdělování rodin, to vše bylo projevem útlaku. Kurdové byli odvezeni na jedno „sběrné“ místo, kde byli odděleni muži od žen. Tisíce mužů zmizelo a už se nikdy neshledalo se svými rodinami (byli popraveni a pohřbeni v masových hrobech na jihu Iráku). Ženy byly přesunuty do přesídlovacích táborů, které byly zřídka vybaveny základními potřebami (Bruinessen 1999). Poslední fáze kampaně Anfal začala dne 25. srpna 1988 ve vesnici Badinan, která spadala pod oblast kontroly KDP. Jako u předchozích fází kampaně byly použity chemické zbraně a probíhalo zde svévolné zadržování a střílení civilistů (Yildiz 2004).

¹⁸ Přezdívku si vysloužil kvůli používání chemických zbraní na kurdských civilistech (Yildiz 2004).

3.5.2.5. První válka v Zálivu

Režim Saddáma Husajna obviňoval vládce Kuvajtu z nadprodukce ropy a snižování její ceny, které podle něj ochuzovaly Irák (již tak ekonomicky zničený po osmileté válce s Íránem). To vedlo k vojenské intervenci iráckých sil a okupaci Kuvajtu dne 2. srpna 1991. Po jeho obsazení Husajn prohlásil Kuvajt za 19. iráckou provincii. V reakci na to americký prezident G. W. Bush schválil největší nasazení amerických vojsk od dob války ve Vietnamu. Zároveň určil čtyři cíle, mezi něž byl zařazen bod hovořící o bezpodmínečném stažení iráckých vojsk z Kuvajtu. Pátým (však nepsaným) bodem bylo svržení Saddáma Husajna.

Bezprostředně po porážce iráckých vojsk americkými ozbrojenými silami a následném uzavření příměří 2. března 1991 začaly vzpoury po celém Iráku. I Kurdové se chopili příležitosti a začali organizovat četná povstání po celém území jeho kurdské části, známých též pod názvem „*Rafareen*“. Společně s šíitskými povstáními na jihu země je proces označován za arabskou Intifádu, která oslabila teritoriální integritu Iráku ze severu i z jihu (Jungbluth 2015). Boje o města doprovázely pomstychtivé útoky na členy irácké armády. Známí členové strany Baas byli uvězněni a týráni. „Odvetné útoky“ probíhaly nejen v Iráckém Kurdistánu, ale také na „šíitském jihu“ země (Laizer 1996, cit. Yildiz 2004, s. 35). Saddám Husajn reagoval na tyto rebelie vojenskou protiofenzivou a rychle zpět převzal kontrolu nad městy Basra, Najaf, Karbala na jihu a Sulajmáníja, Arbíl, Dahuk, Zaxo a Kirkúk na severu Iráckého Kurdistánu (Yildiz 2004). V důsledku postupu irácké armády na sever země, utíkalo více než milion Kurdů přes hranice do sousedního Íránu a Turecka. Zatímco Írán přijímal kurdské uprchlíky, Turecko jejich vstup do země nejdříve odmítlo. Turecký prezident Özal se rozhodl vpustit Kurdy na turecké území až 16. dubna 1991, téměř tři týdny po začátku jejich útěku z měst a vesnic v Iráckém Kurdistánu (McDowall 2004).

Mnoho kurdských uprchlíků tak zůstalo uvězněno v horách u hranic s Tureckem. Dvě přední strany Irácké kurdistánské fronty (IKF) – KDP a PUK tak byly nuceny přejít k mírovému jednání s iráckou vládou. Návrh britského předsedy vlády Johna Majora na kurdskou enklávu pod ochranou OSN byl přijat a podpořen jak lidry evropských států, tak vládou Spojených států amerických (Robson 1996).

Koalice vedená USA poté provedla několik kroků k zajištění humanitární pomoci a zastavení násilí páchaného na uprchlých Kurdech. Mezi nejdůležitější z nich patřilo vytvoření bezletové zóny, tzv. „*safe haven*“ 1991, na území severně od 36° rovnoběžky (Yoshioka 2015). Její vznik byl výsledkem 688. rezoluce OSN (OSN 1991). Díky ní došlo

ke stažení iráckých vojsk z tohoto území (Gunter 2003). Následná operace „*provide comfort*“, 13. dubna 1991, měla za úkol zajištění humanitární pomoci zejména leteckou cestou pro turecké a iránské uprchlické tábory blízko u iráckých hranic. Zároveň však nesplňovala veškeré potřeby uprchlíků, kteří se tak museli vrátit zpět do Iráku (Yildiz 2004). Obě tyto operace poskytly příležitost pro rozvoj regionu, nejdříve pod dohledem mezinárodní koalice a následně pod vedením Kurdské regionální vlády, zvolené v roce 1992.

Kurdské politické strany, podporované západními mocnostmi, začaly jednat s iráckou vládou o kurdské autonomii. První kolo jednání mezi oběma stranami proběhlo na konci dubna 1991. PUK byla zastupována Jalalem Talabáním, přičemž byl přítomen i Nechirvan Barzání, synovec Massouda Barzáního, reprezentujícího stranu KDP. Dvojí zastoupení tak mělo demonstrovat kurdskou jednotu v této otázce. K dohodě ale nedošlo. Druhé kolo jednání, vedeném KDP, jenž začalo v červnu 1991, přineslo optimismus ohledně možného podepsání dohody o autonomii iráckých Kurdů na severu Iráku. Ztroskotalo však kvůli nedořešené otázce města Kirkúk a také z důvodu neochoty irácké vlády podepsat tuto dohodu pod dohledem pozorovatelů OSN, což by zaručilo její mezinárodní ochranu (Entessar 2009). Výsledkem bylo uvalení sankcí na iráckou vládu, která se tím pádem vzdala kontroly severní oblasti obývané Kurdy. Irácká vojska opouštějící severní území vytvořila Zelenou Linii (the Green Line), která se stala hranicí nově vytvořeného autonomního regionu (Yoshioka 2015). Mezi další reakci centrální vlády patřilo uvalení sankcí na tento region. Tím pádem byla oblast Kurdistánu pod dvojitou zátěží sankcí – jedné od režimu a druhé od OSN na stát Irák. Aby zaplnila politické vakuum, vytvořené odchodem iráckých státních institucí, navrhla IKF uspořádání všeobecných voleb (Aziz 2011).

3.5.2.6. Občanská válka a formování Iráckého Kurdistánu v 90. letech

Situace v Iráckém Kurdistánu nebyla pro Kurdy po událostech v roce 1991 velmi příznivá. Region zbavený příjmů a vedení, dříve zajišťovaných centrální vládou, se potýkal s problémy korupce, kmenových bojů o moc nad územím, krádežemi a anarchií. Aby vyřešil tyto problémy, navrhl Barzání všeobecné volby zákonodárné rady a nejvyššího kurdského vůdce. Ačkoli představitelé obou stran popírali výraznější rozdíly mezi jejich vizemi a programy, bylo zřejmé, že voličům mohou nabídnout odlišné budoucnosti. Barzání předložil koncept autonomie a věřil, že jakákoliv radikálnější akce by mohla mít za příčinu její neschválení od centrální vlády a sousedních států Iráku. Talabání, na druhou stranu, upřednostňoval vizi, která by dle něj dala Kurdům větší míru autonomie, než byla

v představách Barzáního a jeho KDP. Navíc jakékoliv rozhovory mezi Kurdy a centrální vládou měly probíhat prostřednictvím organizace Spojených národů (Gunter 1993).

Ve volbách v květnu 1992 byly hlasy rozděleny mezi dvě hlavní politické strany Iráckého Kurdistanu – Kurdistan Democratic Party (KDP) a Patriotic Union of Kurdistan (PUK). První kabinet Kurdské regionální vlády (KRG) byl vytvořen na základě dohody o rovnoměrném rozdělení moci mezi tyto dvě strany. Dne 4. dubna 1992 byl ustanoven kurdský parlament a Kurdistan prohlášen federálním státem Iráku. Ani jednu z těchto politických událostí však vláda Bagdádu neuznala (Aziz 2011). Ačkoli byl tento kurdský vládní orgán vytvořen za účelem vzájemné spolupráce, netrvalo dlouho a začala občanská válka mezi oběma stranami. Její příčinou byly neshody ohledně sporných území a rozdělování příjmů z přeshraničního obchodu s Tureckem. Kurdský region se tak rozdělil na území sfér vlivu jednotlivých stran – KDP kontrolovala oblast okolo města Arbíl, zatímco PUK měla pod svou správou území v jihozápadní části Iráckého Kurdistanu u města Sulajmáníja (Yoshioka 2015). Dlouhodobý konflikt o definitivní politickou moc mezi stranami dokonce přiměl Barzáního obrátit se na Saddáma Husajna v roce 1996, který mu měl pomoci udržet předsednický post v KRG. Zároveň zde panovala obava, že možné spojení mezi PUK a Íránem by mohlo ohrozit teritoriální integritu Iráku, když Talabání do značné míry převzal předsednictví irácké vlády (Gunter 2011).

Občanská válka trvala od roku 1994 do roku 1998, kdy se obě strany sešly ve Washingtonu D. C., a dne 18. září zde podepsaly příměří (Aziz 2011). Setkání obou vůdců bylo nazýváno „Závěrečným prohlášením o vedení lídrů“, kteří zde souhlasili s dodržováním 688. rezoluce OSN. Vyřešila se zde otázka rozdělení příjmů a status klíčových měst Arbílu, Dahuku a Sulajmáníji a obě strany uzavřely smír (Yildiz 2004). V následujících letech se tak mohly prohlašovat za členy KRG a zároveň navzájem akceptovaly svou autoritu.

Vzájemná spolupráce se prohloubila po událostech 11. září 2001, kdy obě strany odložily své vnitřní spory a začaly se více snažit o plnění bodů mírové smlouvy z roku 1998. Cílem bylo upevnit svou pozici, která by byla dost silná na to, aby zvládla změnu režimu po plánovaném sesazení Saddáma Husajna.

Poté co byl režim strany Baas svržen, došlo v roce 2004 k podepsání tzv. Přechodného správního práva, které sloužilo jako prozatímní irácká ústava (Entessar 2009). O rok později pak obě strany sloučily jejich příslušné administrativy (Romano 2010). Novým prezidentem se stal Kurd Jalal Talabání (zakladatel strany PUK) a ministrem zahraničí Hoshyar Zibari, (též kurdského původu). Aliance Kurdů s Nejvyšší islámskou

radou Iráku (ISCI)¹⁹ napomohla jejich pozici v dnešním politickém uspořádání státu. Tyto dva fakty umožnily Kurdům dosáhnout důležitého postavení, díky kterému nemůže být vytvořena žádná federální vláda bez jejich zastoupení (Entessar 2009). Kurdy podepsaná prozatímní irácká ústava navíc zahrnovala záruky, které se objevily o rok později v nové ústavě státu (Anderson/Stansfield 2010, cit. Jungbluth 2015, s. 6).

4. Analýza regionální pozice Iráckého Kurdistanu

4.1. Rozdílnosti preferencí KDP a PUK a jejich promítnutí v zahraniční politice

Dvě nejdůležitější politické strany Iráckého Kurdistanu tvoří jádro Kurdské regionální vlády. Obě strany mají však rozdílné preference zahraničních partnerů pramenící z historických a geografických souvislostí. Jejich rozdílnosti se projevují například snížením efektivity kurdských ozbrojených složek Pešmerga proti IS (Chittenden 2016). Geografická poloha kontroly určité části území determinuje vztahy přeshraniční orientace na zahraniční centrální vlády (International Crisis Group 2015).

Strana KDP má úzké ekonomické vazby s Tureckem spojené s těžbou a distribucí ropy. Navíc slouží jako prostředník pro vyjednávání mezi Ankarou a PKK. PUK je naopak ovlivňováno Íránem (Chittenden 2016). Írán tak může mít vliv na rozhodování o vnitřních věcech nejen Iráckého Kurdistanu, ale také celého Iráku, neboť KRG má své zastoupení v jeho národní vládě (International Crisis Group 2015). V době, kdy se PUK cítila být ohrožena represí organizovaných Saddámem Husajnem, začala spolupracovat s íránskou vládou, aby si tak zajistila podporu při možném napadení.²⁰ Teherán zároveň poskytoval vojenskou podporu PUK při občanské válce proti KDP v roce 1997. V tutéž dobu se KDP těšila vojenské podpory Ankary, což byla reakce na její pomoc proti PKK.

Tyto politické vazby přerostly v ekonomické a přetrvaly do současnosti (i přes fakt, že obě strany jsou nyní spojenci). Zároveň nepřímo pomáhají Iráckému Kurdistanu k větší ekonomické nezávislosti na centrální vládě (Bahcheli, Fragiskatos 2008). Turecko a Írán tak mohou zasahovat do irácké politiky prostřednictvím stran KDP a PUK. Na setkání předsedy íránské rady s náměstkem generálního tajemníka PUK Barhama Saliha v roce 2015 se

¹⁹ Velmi vlivná šiitská irácká strana.

²⁰ Na toto spojení reagoval Saddám Husajn vojenskou protiofenzivou (viz kapitola První válka v Zálivu).

například hovořilo o „západním spiknutí“ (a tím bylo naráženo na přítomnost USA v regionu), které dle účastníků setkání rozděluje celistvost státu Iráku a Sýrie (SANA 2015).

I přes své ideologické rozdílnosti (KDP je více konzervativní stranou a PUK více sociálně demokratickou), jinou sociální strukturu svých voličů a podporovatelů, ztělesňují tyto strany politickou realitu autonomního regionu (International Crisis Group 2015). V roce 2005 si rovnoměrně rozdělily moc v podobě zastoupení svých členů na důležitých postech jak KRG, tak iráckého parlamentu a legislativy. Prezident KDP Massoud Barzání²¹ se stal prezidentem Iráckého Kurdistanu, zatímco Jalal Talabání, vůdce PUK, byl zvolen do funkce iráckého prezidenta²² (Yoshioka 2015). Rovnováhu rozdělení moci však narušila strana Gorran, která se ve volbách v roce 2013 umístila za KDP s druhým největším počtem hlasů. PUK, která skončila třetí se ohradila proti možné spolupráci KDP a Gorranu. KDP se tak stala dominantní stranou, zatímco existence PUK trpěla z vnitřního rozdělení (Yoshioka 2015).

Ohrožení celistvosti regionu přítomností Islámského státu stmelilo strany opět dohromady. Od roku 2009 je formována ozbrojená složka s cílem vytvoření vládní armády, s 12 brigádami a kombinací jejich velitelů ze stran KDP a PUK, která má čítat 150 000 členů. Problémy v administraci jsou však zapříčiněny skutečností, že se velitelé vládních složek podřizují politickým stranám jejichž jsou členy (International Crisis Group 2015). Tato překážka se projevuje i v boji proti Islámskému státu.

To vše jsou rozpory, které odsouvají problémy týkající se formování autonomního regionu na další „kolej“. Naznačení těchto rozdílností mezi oběma stranami se projevuje jak v jejich preferenci zahraničních partnerů, tak v podobě reakcí na politická rozhodnutí druhé strany (ovšem pouze v rámci stran, ne KRG jako celku).

²¹ Massoud Barzání byl již dvakrát zvolen do funkce prezidenta, přičemž jeho období de facto skončilo již v roce 2013 a měl by odejít, ale ve sledovaném období zde nebyl jiný kandidát s jeho zkušenostmi a autoritou (Yoshioka 2015).

²² Stal se tak prezidentem po svržení Saddáma Husajna. Je však nutno dodat, že irácký prezident (dle ústavy z roku 2005) je pouze reprezentativní funkce. Jalal Talabání tudíž nemohl výrazněji zasahovat do rozhodování o budoucnosti Iráckého Kurdistanu (Bahcheli, Fragiskatos 2008).

4.2. Analýza vztahů Iráckého Kurdistanu s regionálními aktéry

4.2.1. Kurdistanská regionální vláda (KRG)

Jak bylo zmíněno v předešlé kapitole, oficiální vládní složku Iráckého Kurdistanu představuje kurdistánská regionální vláda. Jedná se o legislativní volenou administrativu, jenž zastupuje tento region v mezinárodních vztazích. V roce 2006 založila KRG oddělení zahraničních vztahů, jehož hlavním úkolem je rozvíjet vztahy s mezinárodním společenstvím. Ministerstvo zahraničních vztahů je pověřeno podporovat zájmy Iráckého Kurdistanu a jeho obyvatelstva s v rámci mezinárodních vztahů v souladu s ústavou irácké republiky. Řízení aktivit je korigováno pomocí 13 reprezentativních kanceláří po celém světě. Arbíl zároveň hostí mnoho diplomatických zastupitelů ze zahraničí. Post ministra zahraničí zastává Falah Mustafa Bakir, který vykonává svou funkci od založení tohoto ministerstva, tedy od roku 2006. Dalšími představiteli zastupujícími Irácký Kurdistan jsou: prezident Massoud Barzání, premiér Nechirvan Barzání, zástupce prezidenta Fuad Hussein a místopředseda vlády Qubad Talabání.

KRG se snaží o udržení dobrých vztahů se sousedními státy zejména proto, že významná část kurdské diaspory sídlí při společných hranicích (Kurdistan Regional Government 2018c). Zde je nutné dodat, že některé ze zahraničních vlád preferují setkání s kurdskými vůdci jakožto s představiteli jednotlivých stran raději, než jako s představiteli vlády autonomního regionu v rámci Iráku (Yoshioka 2015). Mimo KDP a PUK jsou členy KRG také strany: Islámský svaz Kurdistanu, Islámské bratrstvo Kurdistanu, Islámské hnutí, Komunistická strana a Kurdistanská Komunistická strana (Kurdistan Regional Government 2018d).

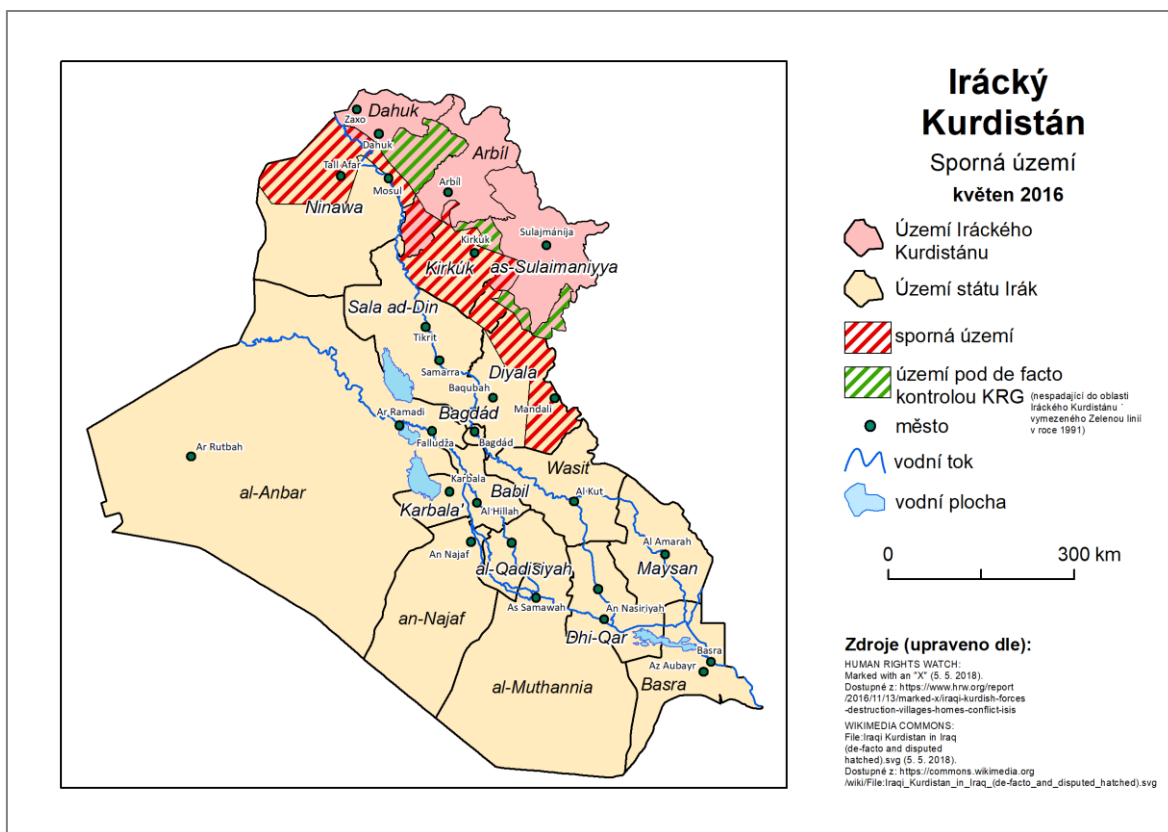
Touhy po nezávislosti Iráckého Kurdistanu mají překážky na několika úrovních. Na lokální úrovni se jedná o přetrvávající neshody mezi dvěma hlavními vládnoucími stranami KDP a PUK a vysoká míra korupce ve vládě (Romano 2010). Na regionální úrovni se jedná o doposud nevyřešené otázky ohledně sporných území a vlastnictví přírodních zdrojů mezi KRG a iráckou vládou. Další komplikací je snaha regionálních vlád okolních států zabránit jakýmkoliv kurdským dohodám, které by mohly rozdmýchat kurdské sentimenty v okolních zemích, narušit integritu států a destabilizovat tak celý region.

4.2.2. Vztah Iráckého Kurdistanu a Iráku

Dlouhodobý stav vztahů mezi centrální vládou Bagdádu a KRG je určován táhlými kontroverzemi ohledně sporných území, zákonu o právech využívání nerostných surovin (ropa, zemní plyn) a příjmů z jejich distribuce (Paasche, Mansurbeg 2014, Jungbluth 2015). Další rozpor se týká otázky udělení oficiálního statusu kurdským ozbrojeným složkám Pešmerga (International Crisis Group 2015).

O problému sporných území pojednává článek 140 irácké ústavy, přijaté v roce 2005. Tento článek obsahuje plán na vyhlášení referenda na datum 31. prosince 2007 na částech území těchto teritorií, s otázkou, zda případnou k území spravovaného KRG či vládou v Bagdádu. Problémem je, že referendum nebylo v tomto termínu uskutečněno. I přes snahu kurdských stran určit termín nový, nebyly provedeny žádné konkrétní kroky k jeho uspořádání. To byla podmínka jejich podpory nově zvolené irácké vlády (Kane 2011). Do oblasti sporných území patří části governorátů Ninawa, Diyala, Sala ad-Din a Kirkúk (viz obrázek č. 3). Kirkúk představuje předmět sporů již od 60. let 20. století (Stansfield 2013). Jednání mezi tehdejší KRG a stranou Baas o autonomii iráckých Kurdů, selhala právě kvůli otázce zahrnutí města Kirkúk (a významných ropných polí nacházejících se na severu města – viz obr. č. 4) do území spravovaného KRG. Strana Baas se navíc rozhodla pro militantní akce proti iráckým Kurdům a započala proces arabizace společnosti, jejíž součástí byly i násilné přesuny Kurdů do jižních pouštních částí země, které byly pod větším dohledem centrální vlády. Na jejich místo pak Saddám Husajn, který se těmito kroky snažil změnit demografické složení sporných území, přesídlil Araby z různých částí Iráku. Dominantně do provincií Kirkúku, Makmooru a Sindžáru. V článku č. 78 Kurdské prozatímní ústavy pro federální republiku Irák z roku 2005 je také napsáno, „že obyvatelé postižení těmito přesuny by se měli navrátit do svých původních domovů“ (Appendix II, The Kurdistan Regional Government Provisional Constitution for the Federal Republic of Iraq, Yildiz 2004, s. 188, 189). Kirkúk, bohatý na zásoby ropy, je tedy jedním z hlavních předmětů sporů mezi centrální vládou a Kurdy (Gunter 2011).

Obrázek č. 3: Sporná území mezi Iráckým Kurdistanem a iráckou centrální vládou (květen 2016).

Zdroj: Vlastní zpracování.

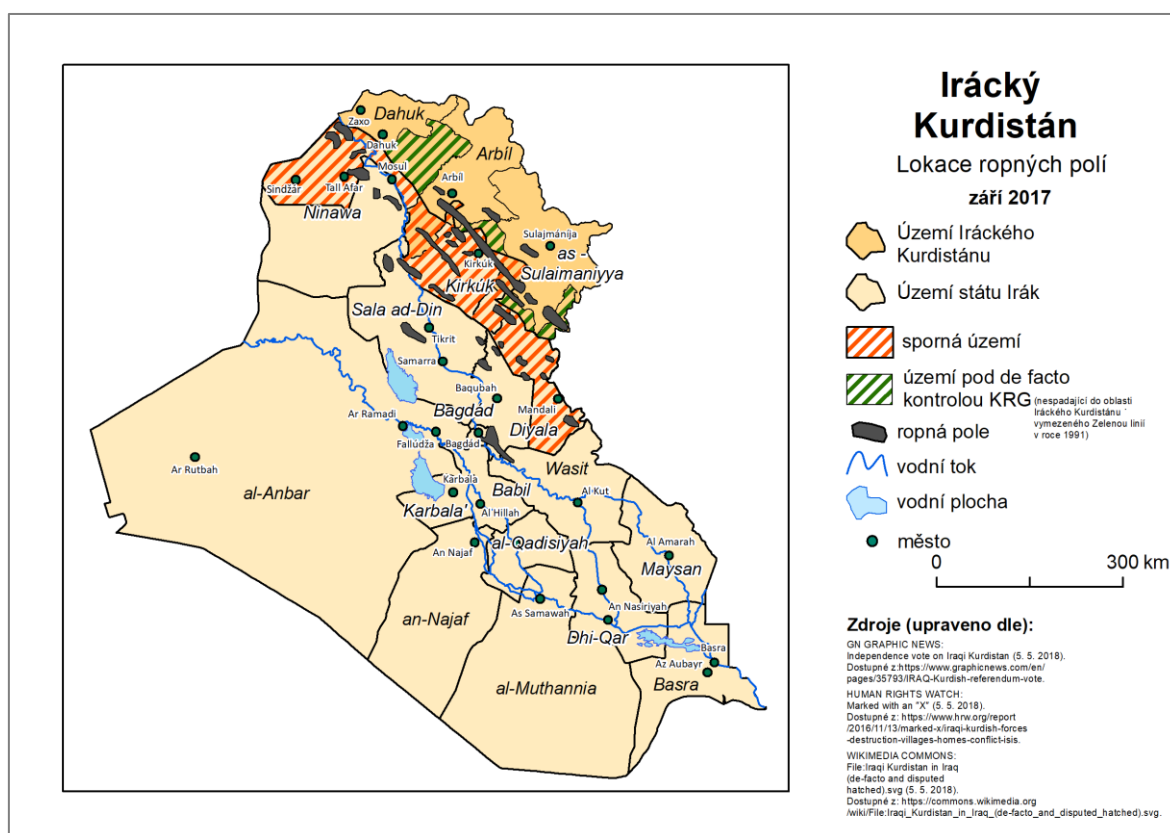
Přítomnost teroristické organizace Islámský stát umožnila KRG a pešmergům posílit svou pozici i za hranicemi Iráckého Kurdistanu²³, zejména v oblastech, které kontrolovala od americké invaze do Iráku v roce 2003 (Jungbluth 2015). Do ní spadaly části governorátů Ninawa, Kirkúk, Sala ad-Din a Diyala (Yoshioka 2015). Vyhlášením a průběhem referenda o nezávislosti v září v roce 2017 se však situace změnila. Dne 16. října vstoupila irácká vojska na příkaz centrální vlády do oblasti sporných území a zabrala jejich význačnou část včetně města Kirkúk a převzala vládu nad městem. Stalo se tak poprvé od roku 2014, kdy jej kurdští pešmergové osvobodili od IS (BBC 2017b).

Dalším bodem sporu mezi Kurdy a vládou v Bagdádu je využívání přírodních nerostných zdrojů nacházejících se na těchto územích. V irácké ústavě z roku 2005 se v článku 111 píše, že ropná pole patří „lidu Iráku“ ve všech regionech a governorátech (Article 111, Constitution 2018). Zájem o využívání ropných polí mají nejen sousední regionální aktéři jako je

²³ Oficiální hranice Iráckého Kurdistanu je udána Zelenou linií vytvořenou v roce 1991 odchodem iráckých vojsk z tohoto území (Kane 2011).

například Turecko, ale i globální mezinárodní ropné společnosti tzv. IOC (International Oil Companies). Tito ekonomičtí aktéři se museli rozhodnout, zda podepíší smlouvy s Kurdy či s iráckou vládou a mnoho z nich si vybralo Irácký Kurdistan. Příkladem může být americký ExxonMobil či francouzský Chevron (Paasche, Mansurbeg 2014). Irácká vláda však považuje tyto vztahy mezi KRG a IOC, zejména Tureckem za nelegální, neboť poukazuje na porušování práva o nerostných surovinách tzv. Zákonu o uhlovodících (Gunter 2011).

Obrázek č. 4: Irácký Kurdistan a lokace ropných polí (nejen) na sporných územích (září 2017).

Zdroj: Vlastní zpracování.

Za další sporný bod je považováno uznání oficiálního statutu kurdské milice zvané Pešmerga, zajišťující bezpečnost v Iráckém Kurdistanu. Tato milice je loajální stranám KDP a PUK a jedná se o nejlépe organizovanou ozbrojenou složku v Iráku (Bahceli, Fragiskatos 2008). Významnou roli, zejména PUK frakce této milice, hrála v roce 2003, kdy pomohla silám americké armády svrhnout stávající režim a dopadnout Saddáma Husajna (Romano 2010). Přítomnost pešmergů mimo území pod de iure správou Kurdské regionální vlády, zejména ve městě Kirkúk, však vyvolává spory mezi KRG s tamní Arabskou politickou radou a Turkmenskou Frontou, které zde zastupují tyto menšiny. Vláda Arbílu se však

odvolává na článek 140 irácké ústavy a přiznává stažení těchto složek po navrácení situace v tomto městě „do normálu“²⁴ (Gunter 2011).

I přes všechny tyto předměty sporů se kurdské postavení od roku 2005, kdy došlo k přijetí nové irácké ústavy, značně zlepšilo, v důsledku přiznání širších autonomních, politických, sociálních i kulturních práv. Tento krok přispěl k tomu, že nyní je Irácký Kurdistan jediný kurdský region s autonomním statutem s poměrně rozsáhlými právy, které jsou mnohem větší než u ostatních kurdských regionů v okolních zemích (Jungbluth 2015). Navíc se stal entitou, která je schopna figurovat jak v regionálních, tak v mezinárodních vztazích (Stansfield 2013).

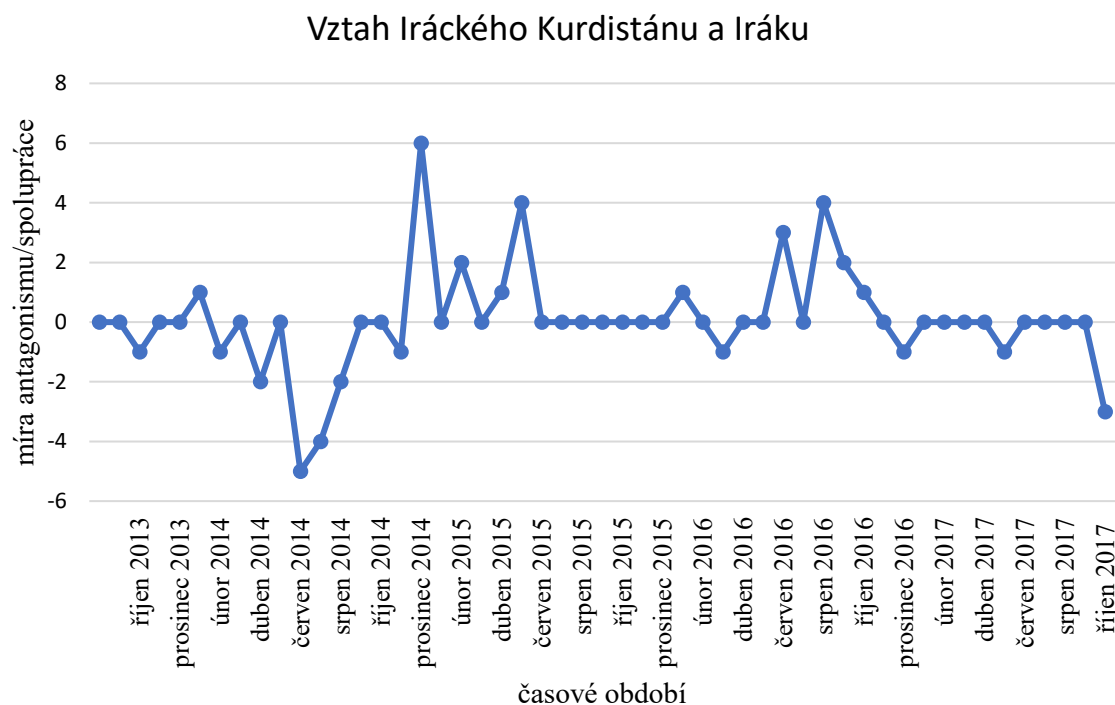
Iráckí Kurdové hrají významnou roli jak v iráckém parlamentu, tak v podobě obsazení významných pozic předních státních institucí. Zejména pak post prezidenta, do kterého byl zvolen Jalal Talabání (zároveň zakladatel jedné z předních stran KRG – PUK) v roce 2005, jakožto nástupce Saddáma Husajna (Gunter 2011). V roce 2014 jej vystřídal Fuád Masúm, což byl jeden ze dvou navržených kandidátů strany PUK. Mimo něj byli navrženi dva další kandidáti – jeden sunnitský a jeden šiitský (Al Jazeera 2014).

Předešlá irácká vláda v čele s premiérem Núríem al-Málíkím se snažila obnovit teritoriální celistvost státu, ukončit sektářské boje mezi sunnitskými a šiitskými Araby a posílit tak jejich pozici navzdory Kurdům.

Kurdská práva jsou tak podporována pouze do té míry, dokud není ohrožena teritoriální integrita Iráku s cílem zachovat stabilitu na Blízkém východě. Tento záměr má nejen samotný stát ale také globální velmoci působící v regionu. Mezi ně lze zařadit Spojené státy americké a Ruskou federaci (Florensa 2014).

²⁴ Navrácení obyvatel, postižených přesuny v rámci procesu arabizace, do jejich původních domovů.

Graf č. 1: Vývoj diplomatických, vojenských a ekonomických vztahů mezi KRG a iráckou centrální vládou za sledované období.

Zdroj: Vlastní zpracování na základě analyzovaných dokumentů.

Za jednotlivé roky sledovaného období dochází jak ke kladným, tak i záporným vychýlením křivky znázorňujícím četnost pozitivních a negativních prohlášení v textových souborech adresované „druhé straně“ (viz graf č. 1).

První propad křivky v říjnu 2013 znázorňuje kritiku ministra zahraničí KRG Fallaha Mustafy Bakira adresovanou irácké vládě, kdy říká, že: „namísto dialogu vidíme jen hrozbu vojenské síly, náš závazek v ústavě je podkopáván“. Reaguje tak na politiku tehdejšího premiéra Núrí al-Málíkího, která se vyznačovala silně „proti-kurdsky“. Příkladem může být odsouvání referenda týkajícího se sporných území, a tudíž i nedořešení otázky města Kirkúk (Department of Foreign Relations KRG 2013).

V lednu 2014 však vidíme mírný posun ve vzájemných vztazích, který zapříčiňuje přítomnost delegace KRG na konferenci v Kuvajtu, začleněné do delegace iráckého státu. V následujících měsících však dochází k nárůstu negativních prohlášení z obou stran, přičemž počáteční aktivitou je vyhlášení čtyř-bodové kurdské deklarace. KRG v ní označuje politiku Bagdádu za „nelegální“ (Department of Foreign Relations KRG 2014).

Výrazný propad znázorněný v grafu souvisí s nástupem Islámského státu do této části regionu. Konkrétně představuje vstup kurdské Pešmergy do oblastí sporných území,

zejména Kirkúku. Vojenský transfer je učiněn v reakci na odsun iráckých armádních složek, jež se následně přesouvají do Mosulu, aby zde zabránily přítomnosti islamistických džihádistů. K těmto vojenským přesunům navíc musíme přičíst negativní prohlášení ministra přírodních zdrojů Ashti Hawramiho reagující na snížení federálního rozpočtu pro Irácký Kurdistan, které bylo schválené Bagdádem (Department of Foreign Relations KRG 2014).

V následujícím červnu 2014 se přetrvávající spory týkají otázky vlastnictví ropného bohatství. Irácká vláda negativně reaguje na její dovoz do USA, autorizovaný KRG. Konkrétním krokem je soudní řízení probíhající nejdříve v Bagdádu a po jeho neúspěchu i v Texasu. I ve druhém případě je však stížnost Bagdádu neúspěšná (Iraqi Ministry Of Foreign Affairs 2014).

V srpnu 2014 dochází ke změně iráckého premiéra a dosavadního Núrí al-Málíkího, nahrazuje Haider al-Abádí, jehož přítomnost KRG přijímá jako šanci ke změně. Ve svých prohlášeních mu vyjadřuje podporu. Jak se však vzápětí ukazuje, změna premiéra nepřináší rapidní uvolnění napětí. To se projevuje i v následných projevech vrcholných představitelů KRG pro mezinárodní vztahy určených irácké vládě v listopadu 2014. Kritika se týká zejména problému zadržování části federálního rozpočtu a také zbraní původem z USA určených pešmergům (Department of Foreign Relations KRG 2014).

Konec roku 2014 přináší značný posun ve vzájemných vztazích směrem k dialogu a porozumění. Mezi kladné kroky patří pozitivní prohlášení premiéra KRG Nechirvana Barzáního ohledně vztahu s Bagdádem a premiérem Abádím a dokonce jejich vzájemné setkání. Při této příležitosti jsou podepsány dvě důležité dohody. První se týká závazku KRG, která má dodat 250 000 barelů denně z ropných polí Kurdistanu do Bagdádu a na oplátku je jí přislíbena 17 % z federálního rozpočtu. Druhá pojednává o přidělení peněz pro Pešmergu, která je nyní nově zahrnuta do iráckých obranných sil (Iraqi Ministry Of Foreign Affairs 2014). Zde je důležité dodat, že k samotnému jednání přispívá vnější tlak ze strany Spojených států amerických.

Za rok 2015 je důležité zmínit měsíc květen, kdy probíhá setkání obou stran ohledně dohody Bagdád-Arbíl a poskytování části federálního rozpočtu za barely ropy (dohody zmíněné v předchozích řádcích). Konkrétně se jedná o navýšení na 550 000 barelů denně, z toho 300 000 z ropných polí Kirkúku (Department of Foreign Relations KRG 2015). V květnu navíc dochází k setkání prezidenta Barzáního a iráckého místopředsedy vlády na světovém ekonomickém fóru, kde probíhá dialog o vzájemných vztazích a jejich významu v boji proti IS. Po zbytek roku se v textových zprávách představitelů obou stran nevyskytují

žádná pozitivní či negativní prohlášení. V rámci textových strategií je tak zachován status quo, který je v grafu znázorněn jako přímá linie.

V lednu 2016 ve svém prohlášení prezident Barzání obviňuje centrální vládu z nesplnění ústavního článku 140, týkajícího se sporných území (Department of Foreign Relations KRG 2016). I přesto však dochází k setkání premiéra Nechirvana Barzáního a Qubada Talabáního (místopředsedy KRG) se současným iráckým premiérem Haidarem al-Abádím a bývalým premiérem Núríem al-Málikím. Na setkání se jedná o vzájemné koalici armádních složek, konkrétně o spolupráci Pešmergy a irácké armády proti džihádistům Islámskému státu (Iraqi Ministry Of Foreign Affairs 2016). Tato koalice přetrvává i přes občasné negativní zmínky v textových zprávách či projevech v průběhu roku.

Za důležitou událost, lze považovat setkání prezidenta Barzáního s delegací Bagdádu (a USA) týkající se boje proti ISIS ve městech Fallúdža a Mosul. Vojenská pomoc je doplněna diplomatickou, jejímž konkrétním krokem je vyjádření podpory KRG iráckému premiérovi Abádímu po nepokojích v Bagdádu v červnu 2016. Kladné diplomatické vazby vykazuje i měsíc srpen téhož roku, kdy dochází k setkání premiéra KRG Nechirvana Barzáního s prezidentem Iráku Fuádem Masúmém a s premiérem Haidarem al-Abádím, na kterém diskutují o operaci Mosul a jeho „poválečném“ uspořádání. Obě strany zde zdůrazňují důležitost sunnitů v boji proti IS (Department of Foreign Relations KRG 2016). Vojenská i diplomatická spolupráce týkající se osvobození města Mosul přetrvává i v následujícím měsíci a v grafu je znázorněna pozitivním vychýlením.

I přes přetrvávající vojenskou spolupráci však dochází ke zhoršování diplomatických vztahů. V květnu 2017 se tento fakt odráží i v prohlášení ministra zahraničí KRG Fallaha Mustafy Bakira, který v něm kritizuje centrální vládu a poukazuje na to, že: „vojenská spolupráce mezi Bagdádem a Arbílem je jedinou spoluprací mezi stranami“ (Department of Foreign Relations KRG 2017). V následujících měsících napětí přetrvává, zejména kvůli oznámení referenda, plánovaného na 25. září 2017. Irácká vláda jej označuje za nelegální a protiústavní (Iraqi Ministry Of Foreign Affairs 2017). Uspořádáním referenda, které mimo jiné probíhá i na části sporných území, se prohlubuje propast mezi stranami. V říjnu 2017 tak centrální vláda v reakci na jeho průběh podniká kroky proti Iráckému Kurdistánu (BBC 2017a). Zakazuje mezinárodní lety do Arbílu a Sulajmáníji a dne 16. října zabírá Kirkúk a další části sporných území. (BBC 2017b).

4.2.3. Vztah Iráckého Kurdistanu a Turecka

Geopolitické postavení Iráckého Kurdistanu významně ovlivnilo i jeho dlouhodobý vztah s Tureckem, respektive s centrální vládou se sídlem v Ankaře. Patronská pozice Turecka mu umožňuje získat pozici významného regionálního aktéra a motoru, který by zajišťoval mír a stabilitu regionu. Toto partnerství zároveň snižuje ekonomickou závislost Turecka na Rusku a Íránu, snažící se jím zajistit kontrolu horní, střední i dolní cesty pro dodávky ropy (Paasche, Mansurbeg 2014). Ropu potřebuje Turecko nejen pro svou domácí spotřebu, ale také pro zásobování států západní Evropy (Stansfield 2013). Existence nerostného bohatství na území Iráckého Kurdistanu je pro KRG důležité z hlediska úsilí o legitimizaci své nejisté existence, která je podmíněna (nejen) ekonomickými příjmy. Jeho export navíc napomáhá k jeho vyšší ekonomické nezávislosti na centrální vládě (Mirtorabi 2016). Nákloností k iráckým Kurdům se Ankara dostala blíže k Arbílu a oddálila se Bagdádu, který vůči tomuto spojení zaujal nepřátelský postoj (Paasche, Mansurbeg 2014). Logický výběr partnerství je predikován geografickou polohou, protože hranice mezi Tureckem a Irákem, kterými prochází ropovody a plynovody, jsou pod kontrolou KRG (Romano 2015).

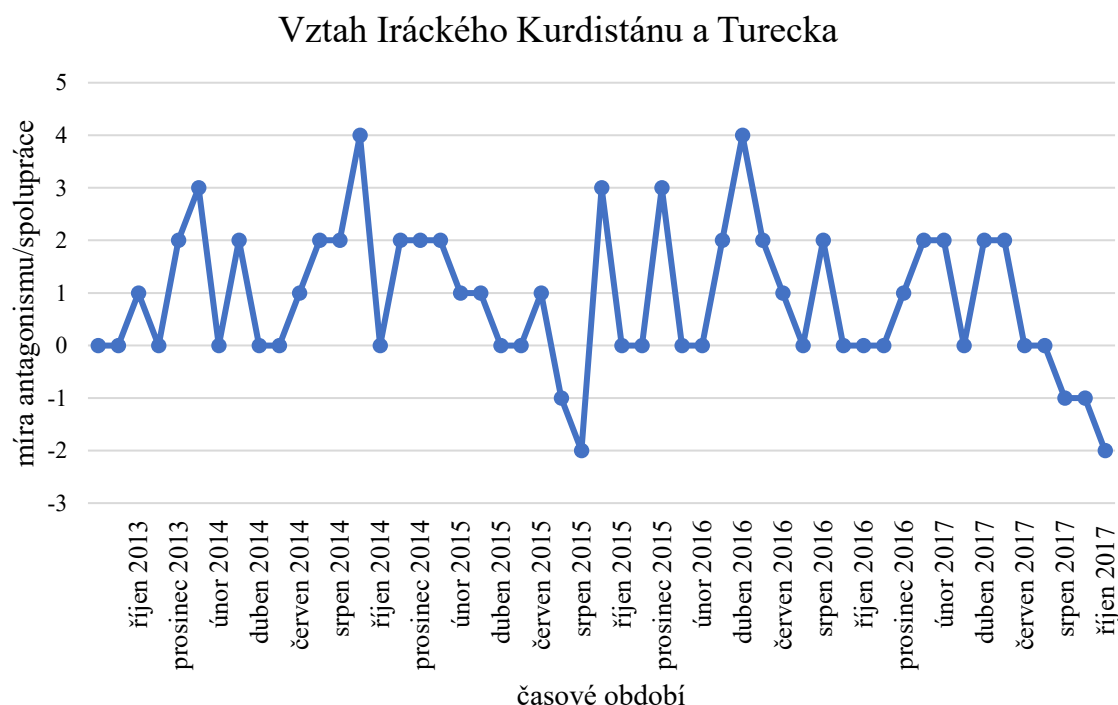
„Kemalistické elity“, které byly u moci do roku 2007, nechtěly uzavřít spojení s iráckými Kurdy (Romano 2015). Formování ekonomických a politických vztahů proto přišlo až po červnu roku 2007 s nástupem Strany spravedlnosti a rozvoje (AKP), kdy došlo k uvolnění moci známé pod termínem „Ergenekon proces“. Ten přinesl mnoho změn v politické orientaci Turecka (Stansfield 2013). Odebírání ropy z Iráckého Kurdistanu napomohlo Turecku posilovat roli hegemonu regionu. Důležitost vzájemného partnerství posiluje fakt, že Turecko získalo další zdroj příjmu ropy, který je pro něj výhodou. USA totiž požádaly tamní vládu, aby zastavila obchod s Íránem, vzhledem k jeho uvaleným sankcím (Romano 2015).

Další rovinou vztahu mezi oběma stranami je úloha KRG při řešení konfliktů mezi tureckou vládou a PKK. Prezident Barzání má totiž přímý vliv na PKK, kdy v roli prostředníka zajišťuje kurdskou identitu na obou stranách hranice. KRG navíc pomáhá limitovat vliv PYD v Sýrii. Její ozbrojená složka YPG je oficiálně pod kontrolou KSC (Kurdish Supreme Council), a je tedy pod přímým vlivem prezidenta Barzáního. De facto však spadá pod kontrolu PYD. KRG má tedy alespoň částečný vliv na aktivitu YPG, což podporuje vztah Ankara-Arbíl.

Vztah turecké vlády s iráckými Kurdy má však i svá úskalí. Iráčtí Kurdové a jejich dlouhodobé požadavky a nároky na město Kirkúk (ze kterého by chtěli udělat své hlavní město) dostávají KRG do rozporů s tureckou vládou. Turecko totiž přímo podporuje turkmenskou menšinu města. Mimo jiné je domovem Arabů a Asyřanů. Populace Turkmenů byla v minulosti (stejně jako Kurdové) postižena procesem arabizace společnosti a v rámci této politiky Saddáma Husajna přesídlena jinam. Jejich domovy byly zabrány Araby. Referendum ukotvené v článku 140 irácké ústavy, týkající se správy sporných oblastí, do nichž Kirkúk spadá, bylo odsunuto. Otázka správy města tudíž zůstává nevyřešená (Bahcheli, Fragiskatos 2008).

Vztah Ankary a Arbílu je postaven na mnoha rovinách. Všechny spolu souvisí a přímo ovlivňují formování jednotlivých prohlášení a postojů představitelů obou zemí. K výše zmíněným je však nutné dodat ještě rovinu náboženskou. AKP totiž (vedle Saúdské Arábie) reprezentuje sunnitskou větev regionu, přičemž spojenec v podobě iráckých Kurdů, vyznává taktéž sunnitský islám²⁵ (Romano 2015).

Graf č. 2: Vývoj diplomatických, vojenských a ekonomických vztahů mezi KRG a tureckou centrální vládou za sledované období.

Zdroj: Vlastní zpracování na základě analyzovaných dokumentů.

²⁵ Obě strany však vyznávají jinou arabskou školu. Zatímco v Turecku převažuje Hanífovská právní arabská škola, Kurdové se hlásí k Šáfiovské právní škole (Britannica 2018).

Analýza dokumentů dokládající vztahy mezi vládou Iráckého Kurdistanu s centrální vládou v Ankaře odhaluje spíše pozitivní vychýlení. Jak dokládá přiložený graf č. 2, křivka znázorňuje počet pozitivních či negativních prohlášení, či událostí spojených s uvedenými stranami. První vychýlení křivky v říjnu 2013 představuje pozitivní prohlášení KRG, ve kterém vyzdvihuje úlohu Turecka při vytváření bezletové zóny, a tudíž i jeho důležitou roli u vzniku autonomního Iráckého Kurdistanu (Department of Foreign Relations KRG 2013). „Menší vrchol“ v prosinci 2013 je výsledkem potvrzení energetické spolupráce v projevu premiéra KRG Nechirvana Barzáního. Konkrétně se jedná o spolupráci v oblasti těžby a produkce ropy a zemního plynu. Další bod spolupráce představuje plánovaná výstavba nového plynovodu se začátkem u ropného pole Taq Taq, který má přepravit až 350 000 barelů denně. Energetická spolupráce pro obě země představuje jednu z nejdůležitějších rovin vzájemného vztahu (Department of Foreign Relations KRG 2013).

Její důležitost se projevuje i v lednu roku 2014, kdy se prezident Barzání setkává s tureckým ministrem zahraničí Ahmetem Davutoglu a poté podává pozitivní prohlášení o spojení s Tureckem na irácké konferenci o ropě a zemním plynu (Department of Foreign Relations KRG 2014). V následujících měsících poté pokračují návštěvy vrcholných představitelů obou stran, na kterých se diskutuje jak o energetické spolupráci, tak o společném boji proti ISIS. Setkání se účastní zejména prezident Barzání a turecký premiér Recep Tayyip Erdoğan (Republic of Turkey Ministry of Foreign Affairs 2014). Při jeho zvolení do funkce prezidenta dochází k výraznému kroku ze strany KRG, kdy se premiér Nechirvan Barzání vydává do Ankary, aby mu zde vyjádřil podporu (Department of Foreign Relations KRG 2014).

Vrcholný bod v září 2014 představuje setkání premiéra Barzáního s tureckým ministrem zahraničí Ahmetem Davutoglu a s již novým prezidentem Erdoganem. Na něm se debatuje o spolupráci a koordinaci v odvětví energetiky a přírodních zdrojů. Přítomen je mimo jiné i ministr přírodních zdrojů Hawrami (Department of Foreign Relations KRG 2014).

Zajímavým poznatkem analýzy je, že v roce 2015 se důvody diplomatických setkání začínají orientovat jiným směrem. Z větší části se jedná o problém týkající se vztahu Ankary a PKK, přičemž KRG zde má hrát roli prostředníka. Základny PKK se totiž nacházejí v Qandilových horách na území Iráckého Kurdistanu. V červenci 2015 se ve vyjádření Massouda Barzáního objevuje mírná kritika turecké centrální vlády, kdy říká, že: „turecké letecké útoky tvoří překážky pro mír mezi Ankarou a PKK“. V srpnu 2015, při reakci na tureckou ofenzívu naráží prezident také na fakt, že se odehrává na území kurdského regionu

(Department of Foreign Relations KRG 2015). V září 2015 je vidět znatelný diplomatický posun, kdy Ankara nabízí Kurdům náhradu za škody způsobené v civilních oblastech Iráckého Kurdistanu při náletech na PKK. V textových zprávách Ankary se navíc objevují zmínky o snaze nalezení mírových jednání s touto organizací (Republic of Turkey Ministry of Foreign Affairs 2015).

Ekonomické i vojenské vazby obou subjektů pokračují i v roce 2016, kdy se schůzky zabývají obchodními vztahy a společnému boji proti IS. Důležitý „vrchol“ křivky v srpnu 2016 představuje postoj prezidenta Barzáního, jenž jím vyjadřuje stávající podporou turecké vlády. Činí tak v reakci na pokus o převrat režimu prezidenta Erdogana (Department of Foreign Relations KRG 2016).

V roce 2017 se obě strany i nadále drží stávajících témat. Dobrým příkladem může být měsíc duben, kdy premiér Barzání hovoří s prezidentem Erdoganem o PKK a zdůrazňuje nepřijatelnost výskytu organizace u hory Sindžár v Iráku, která spadá pod oblast sporných území, a která je obydlena výraznou menšinou Jezídů (Republic of Turkey Ministry of Foreign Affairs 2017).

Vyhlášením referenda dochází ke zhoršení diplomatických vztahů, neboť četnost výskytů negativních prohlášení od srpna 2017 vzrůstá. Při vzájemných setkáních hovoří turecký ministr zahraničí Mevlut Cavusoglu o „špatném načasování“ referenda a jeho odmítnutí ze strany Turecka. K potvrzení tohoto postoje dochází v říjnu 2017, kdy se turecký prezident Erdogan setkává s jeho íránským protějškem Rúháním²⁶ a oba tuto akci odsuzují. Ve svých textových zprávách a projevech pak používají podobné argumenty o „snaze destabilizovat již tak rozpolcený Irák“ či o „cíleném narušování koalice bojující proti ISIS“ (Republic of Turkey Ministry of Foreign Affairs 2015).

²⁶ Ačkoli Turecko a Írán soupeří o roli hegemona regionu, nejen z náboženských důvodů.

4.2.4. Vztah Iráckého Kurdistanu a Íránu

V roce 1988 otevřel Írán (jako první stát) konzulát v Iráckém Kurdistanu. KRG pro něj představuje spojence, který mu pomáhá zastavovat útoky PJAK, mířené proti centrální vládě v Teheránu (Romano 2015). Spojenectví iráckých Kurdů s íránskými ve snaze vytvořit nový stát je navíc nepravděpodobné převážně z politických důvodů. Mezi překážky kooperace patří fakt, že je KRG má diplomatické vazby na íránskou vládu, s možnou budoucí vizí ekonomické spolupráce, a proto jsou zde snahy s ní vycházet. Jakákoliv přeshraniční spolupráce by mohla tyto vazby ohrozit (Ghafoori 2016). Naopak Írán by si neměl KRG zneprátnit, neboť na území jím spravovaném se nachází mnoho základů PJAK. KRG by pak mohla využít tuto organizaci k „možné odplatě“ (Romano 2015).

Mezi KRG a centrální vládou Íránu není zřejmá vzájemná veřejná kritika. Na kurdské straně však přetrvávají hořké vzpomínky týkající se jejich porážky králem Pahlavím, který rozdrtil krátkodobě trvající republiku Mahabad. Na konci 80. let 20. století pak Kurdové (a zejména příznivci a členi strany PUK) zaplatili za spojenectví s Íránem, po kterém došlo k jejich systematickému vyvražďování a přesídlování v rámci Husajnovi kampaně Anfal (Bahcheli, Fragiskatos 2008).

Spolupráce íránské centrální vlády s KRG je z její strany limitována podmínkou setrvání Iráckého Kurdistanu v rámci jednotného Iráku (Romano 2010). Skrz své vazby na KRG se Teherán navíc snaží ovlivňovat iráckou politickou scénu, zejména po roce 2011, kdy došlo k odchodu amerických vojsk z regionu. Větší náklonost íránského režimu ke kurdské straně PUK začala po volbách v roce 2013, kdy se dvě jiné kurdské strany s nejvyšším počtem hlasů – KDP a Gorran staly partnery při sestavování nové vlády²⁷.

Strana PUK navíc začala podporovat organizace jako Partiya Karkerên Kurdistan (PKK) a Partiya Yekîtiya Demokrat (PYD) aby tímto spojenectvím omezila vliv KDP v regionu²⁸. Rozdělení KRG je v zájmu Íránu a vojensky tak podporuje stranu PUK, neboť KDP je v dlouhodobém spojenectví s Tureckem (International Crisis Group 2015).

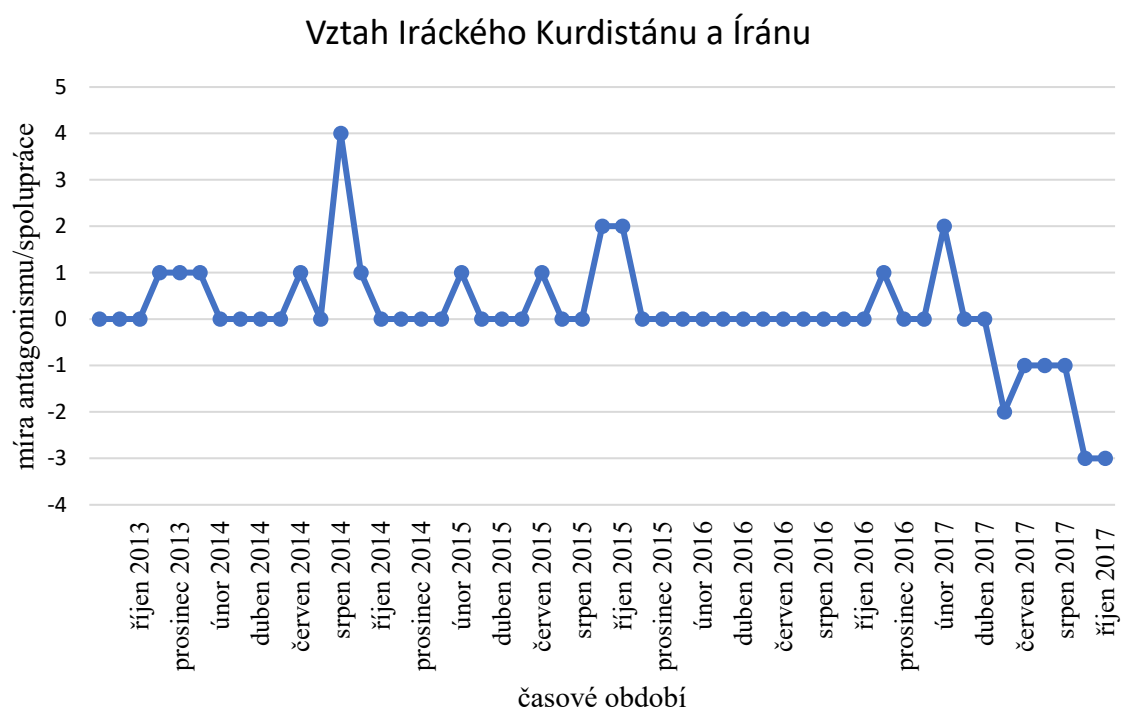
Oficiální vláda v Teheránu odsoudila kurdské referendum o nezávislosti v roce 2017 k neúspěchu. V říjnu 2017 předseda Výboru pro zahraniční politiku a národní bezpečnost Shura Alaeddin Boroujedi na íránské radě sdělil, že v tomto ohledu probíhají dialogy a diskuze mezi vysoce postavenými iráckými a íránskými úředníky a že Írán jako sousední

²⁷ Tato koalice se však rozpadla v roce 2015 (Martin 2015).

²⁸ KRG a PKK spolu spolupracovaly v boji proti ISIS v roce 2013. KRG také napomáhala PYD bránit město Kobani v Sýrii. Tyto skupiny spolu však obecně nevycházejí příliš dobře. V minulosti spolu bojovaly a KRG se navíc neztotožňuje s levicovým revolučním diskurzem Abdullaha Öcalana (Romano 2015).

země Iráku neumožní realizaci tohoto plánu. „To, co se děje v oblasti Kurdistanu, představuje pro Írán přestupek červené linie a Teherán nezůstane bez jeho nepovšimnutí“, řekl Boroujerdi (SANA 2017).

Graf č. 3: Vývoj diplomatických, vojenských a ekonomických vztahů mezi KRG a íránskou centrální vládou za sledované období.

Zdroj: Vlastní zpracování na základě analyzovaných dokumentů.

Diplomatické, vojenské a ekonomické kontakty KRG a Íránu nevykazují takovou četnost jako je tomu v případě Iráku či Turecka. Pozitivní výkyvy v říjnu až prosinci 2013 jsou způsobeny událostmi, kdy KRG vítá dohodu mezi Íránem a P5+ 1 zeměmi²⁹ ohledně omezení jeho jaderného programu. Další „vrcholy“ v lednu a v červnu 2014 představují pozitivní prohlášení KRG týkající se vývoje vztahů s Íránem či návštěvy prezidenta Barzáního v Teheránu a diskuze o diplomatické a vojenské podpoře z íránské strany (viz graf č. 3). Vzhledem ke vzájemným sympatiím mezi íránskou vládou a PUK dochází k občasným schůzkám jejich vrcholných představitelů. Jako konkrétní příklad lze uvést setkání íránského ministra zahraničí Mohammada Javada Zarífa s Jalalem Talabáním v srpnu 2014, či v červnu 2015 (Department of Foreign Relations KRG 2014, 2015).

²⁹ P5 + 1 odkazuje na pět stálých členů Rady bezpečnosti OSN (P5); a to Čína, Francie, Rusko, Spojené království a Spojené státy plus Německo (International Crisis Group 2014).

V srpnu 2014 se íránský ministr zahraničí schází s prezidentem Barzáním, kde při diskuzi o vládní formaci v Bagdádu vyjadřuje „touhu své země vidět inkluzivní vládu v Iráku“. Tím naráží na navýšení počtu Kurdů ve vrcholných pozicích irácké vlády. Při jeho rozhovoru pro média následující měsíc navíc prohlašuje, že „Írán byl první zemí co pomohla Arbílu proti ISIS“ (Islamic Republic of IRAN Ministry of Foreign Affairs 2014). Tyto pozitivní zmínky lze nalézt i ve vyjádřeních prezidenta Barzáního.

Rok 2015 nevykazuje mnoho hodnot, avšak při pohledu na graf lze nalézt několik pozitivních vychýlení. V září 2015 dochází k setkání zástupců oddělení zahraničních vztahů KRG s íránským generálním konzulem. Probíhá zde diskuze o škodách způsobených nedávnými vojenskými činnostmi Íránu v civilních oblastech Iráckého Kurdistanu. O jaké konkrétní činnosti se jedná však zpráva ve svém popisu neuvádí (Department of Foreign Relations KRG 2015).

Vzájemné vztahy se začínají zhoršovat od května 2017, kdy KRG reaguje na vyjádření Teheránu ohledně plánovaného kurdského referenda. V následujících měsících se Írán opakovaně staví proti referendu a hlasuje za „jednotný Irák“. V srpnu 2017 dokonce íránská vláda odsuzuje podporu referenda městem Kirkúk a v prohlášeních varuje KRG, aby tento proces zastavila. Ve dnech 18. a 19. září 2017 pak dochází k odsouzení referenda i prezidenta Barzáního prezidentem Íránu Hasanem Rúháním. Tento postoj je doprovázen telefonáty s tureckým prezidentem Erdoganem a iráckým premiérem Abádím. Po průběhu referenda pak Írán na žádost centrální vlády v Bagdádu reaguje zavřením hranic s Iráckým Kurdistanem. Tyto události jsou v grafu znázorněny negativní hodnotou -3 (Islamic Republic of IRAN Ministry of Foreign Affairs 2017).

4.2.4. Vztah Iráckého Kurdistanu a Sýrie

Kurdskou politiku v Sýrii nelze pochopit bez pohledu na dvě regionální mocenská centra – KRG a PKK (na území Sýrie ve formě PYD). Obě tyto mocenská střediska se nyní snaží vyplnit vakuum vyplývající z oslabení syrského prezidenta Bašára al-Assada a jeho režimu v kurdských obydlených oblastech. V červenci 2012 získala PYD kontrolu nad pěti městy v severovýchodní oblasti regionu Al Jazeera. Přestože představuje dominantní složku oblasti, čelí soupeři v takzvané Kurdské národní radě (Kurdish National Council, KNC) zastřešující skupinu 16 syrských kurdských politických stran. Její nejvýznamnější členové jsou spojenci strany KDP prezidenta Massouda Barzáního (Bechev 2013). Nejsilnějšími protivníky PYD v Rojavě jsou tak pro-Barzáního strany. Zatímco Mullah Mustafa Barzání je označován za hrdinu většiny Kurdů (mimo hranice jejich stran), jeho syna Massouda, současného vůdce KDP považují za hrozbu agendy PYD (Paasche 2017).

Sýrie představuje jediného oddaného arabského podporovatele Iráku, což pomáhá posílit jeho regionální vliv (Goodarzi 2013). Ten je však ještě více rozdělován, kvůli rozdílnému vyjádření podpory aktérům syrské občanské války. Za vlády předešlého iráckého premiéra Núrí al-Málíkího zde bylo patrné spojení Málíkí-Assad, jehož účelem byla podpora proti sunnitskému bloku a Assadově opozici v syrském konfliktu (al-Khoei 2013, Stansfield 2013). Naopak KRG v čele s prezidentem Barzáním napomáhala proti-Assadovské Svobodné syrské armádě (FSA) skrze prostředníka KNC (Stansfield 2013).

Současný irácký premiér Haider al-Abádí se za syrského prezidenta postavil při americko-britsko-francouzských náletech na Sýrii v dubnu 2018 (The Bagdad Post 2018). Šiitská vláda v Bagdádu udržovala (a udržuje) vztahy s Damaškem po celou dobu války v Sýrii, i přesto, že jiné arabské státy s ním vztah přerušily (Reuters 2017). Koalice irácké a syrské vlády slouží nejen k lepší spolupráci a koordinaci boje proti Islámskému státu³⁰, ale také se staví (společně s Íránem) proti sunnitskému bloku v regionu, v jehož čele stojí Turecko, Saudská Arábie a další sunnitské státy Perského zálivu (al-Khoei 2013). Vzájemná podpora KRG a Turecka je tak v širších souvislostech brána jako opozice většinově šiitských států – Iráku a Sýrie (Kurdové jsou většinově sunnitští).

Vztah KRG k Sýrii se promítá v prohlášeních jejich předních politických představitelů jako ministra zahraničí Fallaha Mustafy Bakira, prezidenta Massouda Barzáního nebo premiéra Nerchirvana Barzáního. Ti ji dávají do souvislosti s obrovským

³⁰ V roce 2017 byla v Damašku dohodnuta kooperace mezi Irákem, Sýrií, Íránem a Ruskem vůči teroristickým organizacím jako je IS (SANA 2017).

přílivem uprchlíků, kteří od začátku války v Sýrii vstoupili na území Iráckého Kurdistánu (Department of Foreign Relations KRG 2016). Počet uprchlíků a vnitřně přesídlených osob, které KRG hostí, výrazně ovlivňuje růst ekonomiky regionu a KRG se tak musí odvolávat na finanční a humanitární pomoc globálním aktérům, zejména pak Spojeným státům americkým. Při analýze prohlášení však konkrétní zmínky o vrcholných syrských představitelích nenajdeme (z tohoto důvodu zde není uveden graf, neboť za sledované období nevykazuje žádné vychýlení křivky – mimo jedné výjimky, popsané níže).

V reakci na uspořádání kurdského referenda o nezávislosti vydala syrská vláda prostřednictvím státní agentury SANA prohlášení zamítající tento krok s tím že: „odmítá jakékoliv kroky vedoucí k roztržtosti Iráku“. Při rozhovoru pro syrské pro-vládní noviny al-Watan sdělil asistent syrského ministra zahraniční, že to, co se děje v Iráku, je „produktem amerických politik, které mají za cíl rozdělit země regionu a vytvořit konflikt mezi jejich částmi“ (SANA 2017).

4.3. Analýza vztahů Iráckého Kurdistánu s globálními aktéry

4.3.1. Vztah Iráckého Kurdistánu a Spojených států amerických

Role hegemonu regionu Blízkého východu, kterou do druhé světové války zastávala Velká Británie a Francie, byla po jejím konci nahrazena přítomností nejen Sovětského svazu, ale také Spojených států amerických. Orientace americké blízkovýchodní zahraniční politiky je založena na třech elementech, mezi které patří zajištění dodávek ropy, udržení stability ropného trhu a celkové zachování rovnováhy regionu Blízkého východu (Florensa 2014). I proto USA přímo nepodporují vytvoření kurdského nezávislého státu, ale spíše jejich federální uspořádání, což v minulosti napomohlo k vytvoření vlastní vlády v jednotném Iráku (Bahcheli, Fragiskatos 2008). Úloha USA ve formování administrativy, infrastruktury i politické scény Iráckého Kurdistánu je bezpochyby obrovská. Díky zásahu do konfliktu mezi Kurdy a Saddámem Husajnem v podobě vytvoření bezletové zóny, umožnily vznik autonomního regionu pod kurdskou samosprávou v severní části Iráku. Spojené státy americké také hrály významnou roli při mírových jednáních mezi KDP a PUK v roce 1998 v rámci Washingtonské mírové dohody, která mezi oběma stranami ukončila občanskou válku trvající od roku 1994. Po událostech 11. září 2001 se obě strany ještě více zapojily do plnění bodů uvedených v této dohodě. Vůdci předních irácko-kurdských politických stran tak odhodili stranou své vnitřní spory a začali spolupracovat (Romano 2010).

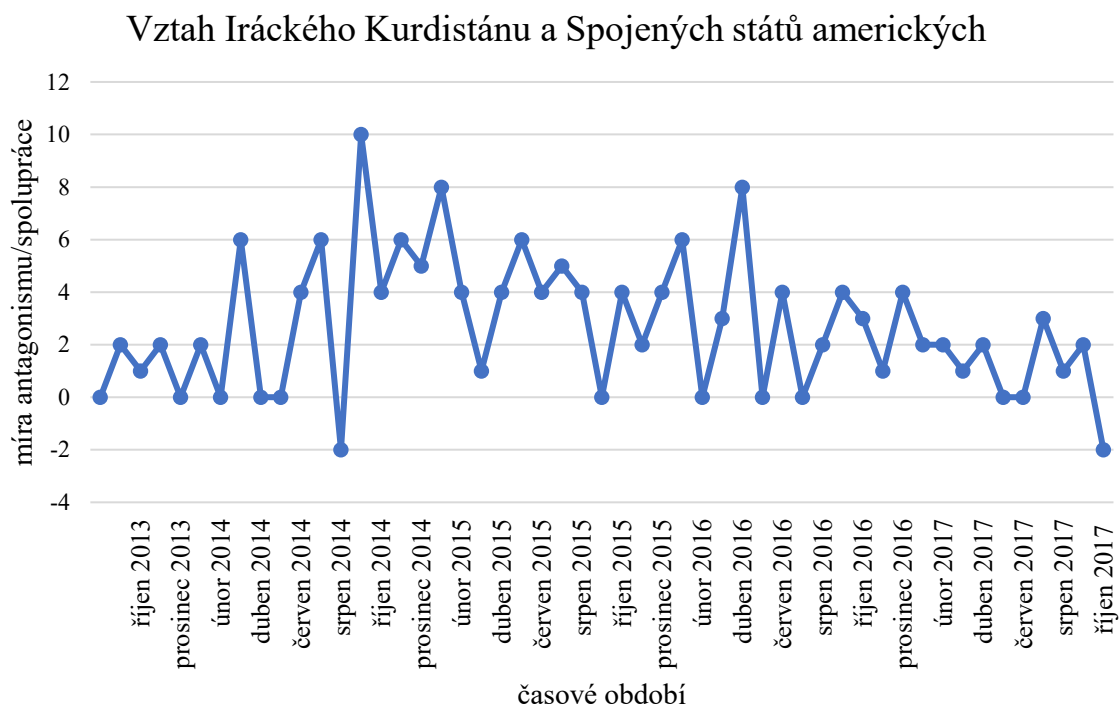
Válka v Iráku v roce 2003 měla velmi výrazný vliv na formování vztahů mezi KRG a vládou USA. Kurdští pešmergové představovali výraznou složku při svržení režimu Saddáma Husajna, když umožnili americkým vojskům obsadit sever země. Ve stejnou dobu totiž Turecko – člen NATO, odmítlo souhlasit s využitím leteckých základen Incirlik, nacházejících se na jeho území (Bengio 2017). V březnu roku 2003 navíc pešmergové strany PUK spolupracovaly s americkými vojsky u města Halabďa poblíž hranic s Íránem. Společnými silami se jim podařilo zničit pozice Ansar al Islámu, salafistické skupiny napojené na Al-Káidu. Tímto krokem také napomohly k odstranění vnitřních sporů mezi Kurdy (Romano 2010). Od roku 2003 pak přítomnost amerických vojsk na území Iráckého Kurdistanu zajišťovala roli zprostředkovatele mírových dialogů mezi Kurdy a Araby nejen v této oblasti, ale i ve zbytku Iráku.

Přítomnost tohoto globálního aktéra také zajistila dosažení větší míry práv Kurdů, zaznamenaných v nově vytvořené irácké ústavě z roku 2005 (Romano 2010). Diplomatické úsilí o ukončení sporů se projevilo i ve snaze připojit Pešmergu do irácké armády. Také došlo k zavedení administrativy s cílem uzavření dohody, která by zajistila speciální status města Kirkúk (Kane 2011). Nastolení nového režimu a zvolení Jalala Talabáního do funkce prezidenta přinesla do Iráckého Kurdistanu mnoho komerčních investic a transfery nových technologií. Mezi ně patřila i ropná pole zpracovávaná firmou ExxonMobil³¹, jejíž majitel byl tehdy Rex Tillerson (nyní zastává post ministra zahraničí USA), která podepsala smlouvu s KRG o průzkumech ropy a plynu v šesti blocích³² na území Iráckého Kurdistanu (KRG 2011). Jejich ochrana byla jedním z důvodů návratu amerických vojsk do regionu Blízkého východu (po jejich odchodu v roce 2011), v roce 2014, v reakci na příchod dalšího regionálního aktéra – Islámského státu. USA zároveň podporují KDP kvůli její geografické poloze, protože vojenské tréninkové centrum se nachází poblíž Arbílu. Spolupráce USA s KDP však zapříčinila další posun PUK směrem ke spolupráci s Íránem (International Crisis Group 2015).

³¹ Nadnárodní korporace USA podnikající v těžebním průmyslu (Mirtorabi 2016).

³² Z toho tři z nich se nacházely na sporných územích (Stansfield 2013).

Graf č. 4: Vývoj diplomatických, vojenských a ekonomických vztahů mezi KRG a americkou centrální vládou za sledované období.

Zdroj: Vlastní zpracování na základě analyzovaných dokumentů.

Vztah Spojených států amerických³³ k Iráckému Kurdistanu se formuje již od 90. let, kdy došlo k vytvoření bezletové zóny, na níž se USA z větší části podílely. Po odchodu vojsk v roce 2011 se přítomnost „Ameriky“ na území zformovala do více diplomatického rázu. Hned v počátku sledovaného období: v září 2013, dochází k podepsání dohody o výstavbě generálního konzulátu USA v Arbílu. Dle některých diplomatů se jedná o důležitý milník v americko-iráckých vztazích, konkrétně pak s Kurdskou regionální vládou. V listopadu 2013 se americké investice do Iráckého Kurdistanu projevují i v oblasti zemědělství, a oblast je označena za „bránu do zbytku Iráku“.

Rok 2014 je velmi důležitým pro formování vzájemných vztahů. První pozitivní hodnota v lednu tohoto roku znázorňuje příspěvek Spojených států amerických Kurdské regionální vládě ve výši 380 milionů dolarů na zabezpečení uprchlíků z válečných syrských oblastí (viz graf č. 4). Následný nárůst křivky v březnu 2014 je způsoben řadou obchodních setkání v rámci USKBC (United States – Kurdistan Business Council) – neboli USA – Kurdistánské obchodní rady.

³³ Všechny uvedené fakta této kapitoly jsou převzata z Department of Foreign Relations KRG, neboť při porovnání s fakty na webových stránkách U.S. Department of state jsou totožná.

S nástupem Islámského státu se však vztahy začínají orientovat na vojenskou spolupráci s cílem jeho potlačení. Setkání prezidenta Barzáního s americkým ministrem zahraničí Johnem Kerryem v červnu 2014 může být jedním z případů³⁴. Tématem těchto schůzek je vojenská situace v Mosulu a v governorátu Sala ad-Din.

První ze dvou výchylek znázorňuje období na začátku srpna. Islámský stát dobývá několik měst poblíž hranic Iráckého Kurdistanu. Mezi obsazenými městy lze nalézt i Sindžár. Ten je domovem mnoha Jezídů, malou náboženskou sektou, jejíž členové jsou zvláštním cílem sunnitských extrémistů IS. Oddělení zahraničních vztahů KRG začíná s mírnou kritikou vlády USA (a Bagdádu) za její nezapojení do boje proti teroristům. Nepřímo je tato kritika zmíněna i v projevech Fallaha Mustafy Bakira: „Vojáci USA odešli; šest iráckých divizí zmizelo. Nyní se zde nacházejí pouze jednotky pešmergů, čelící těmto teroristickým skupinám, jež zadržely všechny pokročilé a sofistikované zbraně z irácké armády“.

Postoj USA se však rychle mění a v druhé polovině měsíce začínají bombardovat pozice IS, aby tak zamezily jeho dalšímu postupu (což je znázorněno následným pozitivním vychýlením křivky). K jejímu nárůstu však přispívá i fakt, že následující měsíc (září 2014 s vrcholem dosahujícím hodnoty 10) KRG navštěvuje Washington D. C. Několik dní zde jedná o strategii a možné kooperaci v boji proti IS. Konec srpna a začátek září se tak stává významným mezníkem pro zapojení vojenských jednotek USA v boji proti IS, ať už nálety na jeho pozice či podpoře kurdských pešmergů v podobě dodávání zbraní.

V listopadu 2014 poskytují USA pešmergům těžkou techniku prostřednictvím vlády v Bagdádu, která ale dané zbraně zadržuje pouze pro potřeby irácké armády. I přes tyto regionální nedopatření dochází k utvoření vojenské koalice, kde kurdští pešmergové představují významnou pozemní jednotku postupující proti IS. Její postup je zastřešován nálety amerického letectva.

Řada pozitivních prohlášení KRG v podobě poděkování za podporu americkému letectvu přichází v lednu 2015. Následující pozitivní hodnoty v únoru až říjnu 2015 znázorňují setkání amerických vojenských delegací s předními představiteli KRG, zejména s tehdejším prezidentem Massoudem Barzáním a premiérem Nechirvanem Barzáním. Ten v listopadu stejného roku oficiálně děkuje americkým vojskům za jejich pomoc při dobývání provincie Sindžár.

³⁴ V červenci 2014 se John Kerry setkal s Fallahem Mustafou Bakirem – ministrem zahraničí Iráckého Kurdistanu.

V lednu roku 2016 vydává americká vláda oficiální prohlášení o zavedení vízové povinnosti pro všechny občany Iráku (tudíž i obyvatele Iráckého Kurdistanu), aby tak zamezila možné infiltraci členů teroristických organizací do USA. Americká podpora vojenského i diplomatického rázu však přetrvává i nadále. V březnu téhož roku se prezident Barzání setkává s viceprezidentem USA Joem Bidenem, aby s ním pohovořil o pokračující spolupráci. Američtí vojáci navíc pomáhají zorganizovat oslavy nového kurdského roku zvaného Nawroz.

Duben 2016 vykazuje vysoké pozitivní hodnoty zejména proto, že se zvyšuje četnost setkání představitelů obou stran. Místopředseda vlády Qubad Talabání ve svých projevech naléhá na zvýšení finanční pomoci od USA, určené na zabezpečení uprchlíků ze Sýrie. Dotace ze strany USA tak mají posloužit na pokrytí finančních problémů způsobených válečným stavem a blokadí části federálního rozpočtu Bagdádem. Prezident Barzání se schází jak s viceprezidentem Bidenem v rámci upevňování diplomatických vztahů, tak s generálem Dunfordem. Dialog se týká formování strategie při osvobozování města Mosul.

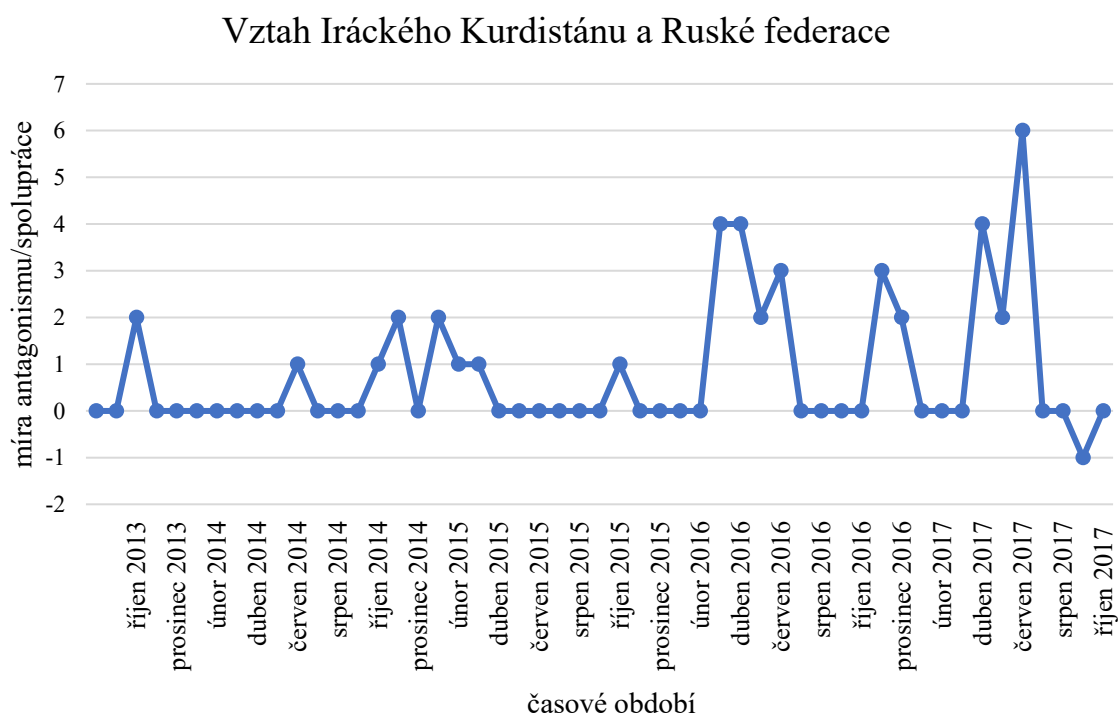
Mírný propad vztahů zaznamenává měsíc červenec 2016, kdy KRG vydává prohlášení o rozporu se zúčastněnými stranami ohledně vyloučení kurdského představitele pro globální koalici v boji proti ISIS. Po zbytek roku převládají setkání prezidenta i premiéra KRG s americkými vojenskými i diplomatickými delegacemi, na kterých se diskutuje o vojenské strategii osvobození Mosulu a jeho „poválečném“ uspořádání. Na některých z nich je přítomen i místopředseda vlády Qubad Talabání. V prosinci 2016 je pak vojenská a diplomatická rovina doplněna rovinou obchodní, kdy území Iráckého Kurdistanu navštěvuje delegace zástupců z více než 25 amerických společností, uvažujících o investicích v rámci obchodního výboru USKBC.

Poslední sledovaný rok nevykazuje takové vychýlení jako roky předešlé, i tak lze ovšem hovořit o obchodní, diplomatické či vojenské spolupráci. Postoj USA k plánovanému kurdskému referendu za nezávislost, zveřejněný v září 2017, však způsobuje mírný propad křivky. Američtí diplomaté radí, aby Kurdové s referendem počkali. Dle nich navíc uspořádání a provedení referenda oslabuje pozici premiéra Abádího a narušuje teritoriální integritu státu, jejíž zachování mají USA ve svém zájmu. I přes tento postoj však USA i nadále hrají roli zprostředkovatele snažícího se přimět strany Bagdád-Arbíl k dialogu a k mírovému řešení situace.

4.3.2. Vztah Iráckého Kurdistanu a Ruské federace

Vzájemné vazby jsou v postaveny na pozitivních historických vztazích, kdy kurdský historický vůdce Mullah Mustafa Barzání a jeho důstojníci našli ochranu v bývalém Sovětském svazu. Globální velmoc jim tak poskytla útočiště po zániku krátkodobě trvající republiky Mahabad na íránském území po konci druhé světové války (Kurdistan Regional Government 2015). Dobré vztahy podporuje i přítomnost ekonomických investic ruských ropných společností, včetně Rosneftu, Gazpromu Neft a Lukoilu. Zmíněné firmy slouží jako nástroj ruské zahraniční politiky nejen v Iráckém Kurdistanu, ale po celém světě (Kurdistan 24 2018). Tyto ekonomické vazby však prohlubují propast mezi Kurdy a centrální vládou. Zatímco irácká vláda není schopna udržet ropovody v chodu, neboť jsou častým terčem útoků Islámského státu, KRG je dokáže zabezpečit, a tudíž tak představuje výhodnějšího partnera. Navíc se snaží využívat příjmů z ropy od zahraničních (i ruských) společností jakožto kompenzaci za snížení rozpočtu pro Irácký Kurdistan, schváleného iráckou vládou v březnu 2014 (BBC 2017c). Působení ruského vlivu v regionu tak zaznamenává ostré geopolitické zvraty, neboť oblast Iráckého Kurdistanu je více provázána vztahy s USA od roku 2003, kdy byl sesazen Saddám Husajn během americké invaze do Iráku.

Graf č. 5: Vývoj diplomatických, vojenských a ekonomických vztahů mezi KRG a ruskou centrální vládou za sledované období.

Zdroj: Vlastní zpracování na základě analyzovaných dokumentů.

Vztah KRG s Ruskou federací se zcela liší od jejího vztahu se Spojenými státy americkými. Má hlubší historické vazby, sahající do období po konci druhé světové války. Jejich důležitost je zmiňována i při diplomatických jednáních. Rusko má v Iráckém Kurdistanu zájem o energetický potenciál a jeho zahraniční politika je zde zastoupena dvěma největšími ruskými ropnými společnostmi – Rosneft a Gazprom Neft (Reuters 2018, Kurdistan 24 2018).

První „vrchol“ v říjnu 2013 znázorňuje poskytnutí humanitární pomoci regionu ze strany Ruské federace, zaměřenou na zabezpečení syrských uprchlíků. Následující vychýlení křivky v roce 2014 jsou způsobena nabídkou ruského ministra zahraničí na humanitární pomoc pro Bagdád i Arbíl a návštěvou nového generálního konzula Ruské federace v Arbílu. Jeho cílem je rozšířit politické, ekonomické i kulturní vazby (Department of Foreign Relations KRG 2013 a 2014).

V říjnu 2015 se v prohlášení KRG objevuje přivítání ruské pomoci při útocích na IS a je zde zmíněn možný vznik koalice USA – Rusko, která by dle KRG značně ulehčila boj proti této teroristické organizaci (Department of Foreign Relations KRG 2015).

Od začátku roku 2016 lze z grafu vyčíst, že četnost diplomatických setkání oproti předchozím rokům narostla (viz graf č. 5). „Vrchol“ v březnu 2016 představuje setkání Fallaha Mustafy Bakira s ruským generálním konzulem a ruským ambasadorem v Arbílu. Měsíc poté se kurdská delegace setkává s představiteli ruské politické strany Jednotného Ruska, na kterém jsou probírány ekonomické investice a boj proti terorismu. V tomtéž měsíci se Barham Salih (jeden z vrcholných představitelů PUK) schází s ruským ministrem zahraničí Sergejem Lavrovem (The Ministry of foreign affairs of Russian Federation 2016).

Dva měsíce poté, v červnu 2016, hostí ruský ministr zahraničí premiéra Barzáního. Předmětem setkání jsou debaty týkající se rozšíření energetických vztahů mezi zeměmi. Jedná se o působení ruské energetické společnosti Gazprom Neft v Iráckém Kurdistanu. Zvýšená diplomatická aktivita ke konci roku je způsobena přítomností kurdské delegace v Rusku. Účelem její cesty je žádost o dodávku zbraní a humanitární pomoci ze strany Ruské federace (The Ministry of foreign affairs of Russian Federation 2016).

Duben 2017 přináší nové ekonomické příležitosti pro ruský trh, neboť firma Rosneft dostává první exportní dodání ropy z Iráckého Kurdistanu. Významným měsícem pro ekonomické vztahy mezi zeměmi je i měsíc červen 2017. Firma Gazprom Neft diskutuje s KRG o nových projektech v regionu, je podepsána nová dohoda o těžbě ropy a kurdské ropné sektory začínají sdílet výrobu s Rosneftem (BBC 2017c).

Měsíc září nepřináší takový negativní propad jako je tomu u diplomatických vztahů s ostatními zahraničními aktéry, neboť Ruská federace ve svých prohlášeních přímo neodsuzuje kurdské referendum, pouze neustále opakuje, že se staví za teritoriální integritu iráckého státu. Tento akt navíc nepřerušuje ekonomické vazby, a navíc je vedena nová diskuze Rosneftu s KRG o spolufinancování infrastruktury zemního plynu v kurdsém regionu. Měsíc říjen se, co se oficiálních prohlášení týče, nese ve stejném duchu jako měsíc předchozí (The Ministry of foreign affairs of Russian Federation 2017).

5. Interpretace výsledků

Irácký Kurdistan představuje entitu, která je schopna samostatně operovat v mezinárodních vztazích. Diplomatickými vazbami je propojena jak s regionálními, tak s globálními aktéry, jejichž zájmy se na tomto území mohou lišit. Z grafů je patrné, že za sledované období dochází ke dvěma událostem, jež výrazně tyto vztahy formují. Mezi první se počítá nástup Islámského státu do regionu v červnu 2014 (konkrétně datum 10. června, kdy byl dobyt irácký Mosul). Jeho přítomnost nejen že výrazně změnila hranice sfér vlivu jednotlivých aktérů, ale také přiměla do té doby antagonistické strany k dialogu či spolupráci. Jako příklad lze uvést spolupráci jednotlivých regionálních kurdských složek PKK, PYD a PUK či spojení kurdských pešmergů s iráckými bezpečnostními složkami.

Za druhou výraznou událost lze považovat vyhlášení a uspořádání kurdského referenda za nezávislost, konaného 25. září 2017. Na tuto akci reagovala většina stran negativně a i přesto, že ho odsoudila, k úplnému přerušení vztahů nedošlo. Tímto krokem se však iráčtí Kurdové dostali pod větší mezinárodní tlak a nechtěně tak odsunuli možnost na vytvoření vlastního nezávislého státu. Formování budoucích lokálních, regionálních i globálních vztahů je totiž velmi důležité pro dosažení vyšší ekonomické, vojenské i diplomatické autonomie v rámci Iráku, jež by mohla být snazším výchozím bodem k vyhlášení nezávislosti.

První výzkumná otázka se zaměřovala na ekonomické a politické vazby a vztahy aktéra KRG jakožto oficiálního představitele entity Iráckého Kurdistanu s vládami regionálních aktérů, konkrétně Iráku, Turecka, Íránu a Sýrie. I přes svůj oficiální status reprezentující složky tohoto regionu zde existuje rozdílná orientace a preference dvou hlavních politických stran tvořících tento subjekt – KDP a PUK. Tyto preference výrazně ovlivňují orientaci zahraniční politiky KRG. Při syntéze četnosti výskytu vrcholných představitelů obou stran v jednotlivých prohlášení je patrné, že zástupci KDP (Fallah

Mustafa Bakir, Massoud Barzání, Nechirvan Barzání a zástupce prezidenta Fuad Hussein) se v mezinárodních vztazích objevují mnohem častěji než zástupci PUK (místopředseda vlády Qubad Talabání). I z tohoto důvodu je regionální zahraniční politika KRG mnohem více orientována na Turecko, se kterým má KDP značné historické i ekonomické vazby, než na Írán (představující spojence strany PUK). Turecko tak z regionálních aktérů vychází jako nejsilnější spojenec KRG, jehož přínosem do regionu jsou zejména investice a ekonomický rozvoj. Podpora Turecka přináší Iráckému Kurdistanu silného partnera, s jehož rostoucími vazbami na Arbíl, dochází k politickému oddalování KRG od centrální vlády Bagdádu.

Společný boj proti IS přiměl obě strany k dialogu a spolupráci, což způsobilo značný pozitivní posun ve vzájemných vztazích (a to i navzdory faktu, že spolupráce byla pouze vojenská). I přesto však přetrvávají dlouhodobé spory ohledně využívání přírodních zdrojů či otázky sporných území zahrnujících město Kirkúk. Ke konci sledovaného období se vztahy KRG s centrální vládou značně zhoršily, neboť irácký premiér Haider al-Abádí v reakci na vyhlášení referenda poslal armádu, aby tato sporná území obsadila. Budoucnost vztahů tak záleží na trpělivosti obou stran při hledání kompromisu ohledně budoucího politického uspořádání.

Írán jakožto další významný regionální aktér navazuje diplomatické vztahy s KRG zejména proto, aby mohl ovlivňovat dění na irácké politické scéně. Svůj vliv prosazuje i z důvodu kontroly a zamezení přítomnosti jednoho z globálních aktérů na území – Spojených států amerických. Zároveň podporuje šíitskou vládu v Bagdádu, aby tak rozšířil své působení navzdory Saúdské Arábii, která je jeho regionálním (a zároveň sunnitským) soupeřem. Vzájemné vazby mezi iráckými Kurdy a Íránem jsou i ekonomického rázu, avšak ne v takové míře jako je tomu u Turecka, Ruska či USA.

Obecný vztah KRG k syrské centrální vládě není oficiálně zachycen, proto jej bylo složité zanalyzovat. V prohlášeních týkajících se Sýrie se hovoří zejména v souvislosti s obrovským množstvím syrských uprchlíků, které KRG hostí na území Iráckého Kurdistanu. KRG je tak nucena poskytnout velké finanční obnosy na jejich opatrovnictví. Tím pádem dochází ke zhoršení její finanční situace způsobené restrikcemi z Bagdádu či velkými vojenskými výdaji na boj proti IS.

Druhá výzkumná otázka směřovala k zjištění, jak do regionálních vztahů zasahují globální mocnosti, konkrétně Spojené státy americké a Ruská federace, a jaké jsou jejich hlavní ekonomické a politické zájmy na tomto území. První zmíněný globální aktér představuje ze zkoumaných zahraničních subjektů nejvýznamnějšího spojence. Toto zjištění je výsledkem nejvyšší četnosti setkání vrcholných představitelů KRG a USA. Přítomnost IS

donutila tuto velmoc k navrácení vojenských složek na území Iráckého Kurdistanu po jejich odchodu v roce 2011. Spojené státy americké tak opět mohou částečně kontrolovat dění a ovlivňovat průběh válečného konfliktu. Strategická poloha Iráckého Kurdistanu jim poskytuje příležitost, díky které mohou zamezit íránské snaze o ovládnutí role hegemonu regionu. Vojenská koalice je doplněna ekonomickými vazbami v rámci USKBC, tedy USA – Kurdistánské obchodní rady, zastřešující hlavní obchodní přesuny mezi oběma zeměmi.

Vliv Ruské federace na území je dominantně ekonomický. Rusko používá své dvě největší ropné společnosti – Gazprom Neft a Rosneft jako nástroje své zahraniční politiky. Například v lednu 2017 plánovala zvýšit těžbu ropy navzdory bezpečnostní hrozbě představované IS (BBC 2017c). Ruská federace se navíc zapojuje do širších regionálních vztahů, kdy podporuje Írán a Sýrii. V diplomatických prohlášeních ohledně Iráckého Kurdistanu se orientuje jak na dobré vztahy s íráckou centrální vládou, tak KRG. Ekonomika je však pouze jeden z důvodů, proč tato velmoc udržuje spojení s oběma stranami. A to i přesto, že Bagdád označuje ekonomické vazby mezi íráckými Kurdy a ruskou vládou za nelegální.

Poslední výzkumná otázka se zaměřuje na analýzu uvedených aktérů k otázce úplné nezávislosti Iráckého Kurdistanu. Všechny zkoumané státy vykazaly negativní postoj k vyhlášení referenda o nezávislosti.

Pochopitelně nejvyšší četnost negativních odkazů se opakovaně objevovala v prohlášeních írácké vlády, která referendum označovala za nezákonné a protiústavní a odkazovala se na první článek írácké ústavy, kde se uvádí, že: „Írácká republika je jediným spolkovým, nezávislým a plně suverénním státem” (Article 1, Constitution 2018). V souvislosti s obsazením Kirkúku íráckou armádou a ztráty části sporných území, byl dosavadní prezident Massoud Barzání nucen odstoupit. Éra jeho vlády, trvající od roku 1979, kdy převzal vedení KDP od svého otce Mustafy, skončila. Nový prezident Iráckého Kurdistanu doposud nebyl zvolen. Po zabrání části sporných oblastí se Bagdád začal odvolávat na navrácení pozic před červnem 2014, kdy KRG začala „používat boj” proti IS k rozšíření hranic svého vlivu. Armádní velitelé pešmergů naopak vyjádřili touhu obnovit přítomnost kurdských sil z roku 2003, kdy byli podpořeni americkou armádou (The Washington Post 2017a).

Po uskutečnění referenda se navíc projevil vliv írácké vlády na Írán, který splnil jeho žádost o uzavření hranic a silně referendum odsuzoval. Někteří mezinárodní pozorovatelé obvinili íráckého premiéra Abádího z jeho „napojení na Írán”. Ten tak z říjnové situace získal výhodu svého postavení, neboť došlo k podkopání kurdské situace v Iráku a Spojené

státy byly uvrženy do nepříjemné situace. Při ní se prezident Trump musel rozhodnout mezi kritikou centrální vlády či narušením diplomatického spojení s iráckými Kurdy a KRG (The Washington Post 2017b).

Diplomatický obrat přišel i ze strany Turecka, jehož prezident se v reakci na tuto událost sešel se svým protějškem z Íránu (ačkoli jak je již zmíněno, Turecko s Íránem soupeří o roli hegemonu regionu) Hasanem Rúháním, aby o této otázce diskutovali a následně vydali společné prohlášení, ve kterém jej odsuzují.

Postoj Spojených států amerických k referendu byl značně negativní, neboť jedním z cílů jeho zahraniční politiky je zachovat rovnováhu sil na Blízkém východě, přičemž možné odtržení Iráckého Kurdistanu od Iráku by vedlo k jejímu narušení. USA se zároveň snažily přimět obě strany k dialogu a k mírovému řešení problému.

Co se týče vytvoření nezávislého Kurdistanu, Ruská federace zaujímá více zdrženlivý postoj. V srpnu 2015 byl ruský ministr zahraničí Sergej Lavrov při příležitosti vzdělávacího fóra tázán, zda Rusko podporuje mírové vytvoření nezávislého Kurdistanu. Odpověď zněla takto: „Rusko nechce zasahovat do vztahů mezi Šíity, Sunnity a Kurdy jako to v minulosti dělaly Spojené státy americké. Je na nich, jak spolu budou žít” (The Ministry of foreign affairs of Russian Federation 2015). Později byl však tento postoj mírně upraven a v prohlášení vydaném dne 26. září 2017 byla pozice Ruska popisována jednoznačně pro zachování územní a politické integrity Iráku.

6. Závěr

Geopolitické postavení Iráckého Kurdistanu prošlo v posledních letech mnoha změnami, přičemž některé z nich mohou mít dohru v blízké budoucnosti. Z historického kontextu lze jeho vývoj za posledních třicet let brát jako relativně pozitivní, a to díky hned několika událostem. Mezi ně bezpochyby patří: vytvoření bezletové zóny na počátku 90. let 20. století, Washingtonská dohoda sjednocující KDP a PUK v roce 1998 po občanské válce v letech 1994-1998, americká invaze do Iráku v roce 2003, kdy byl svržen Saddám Husajn, odchod amerických vojsk v roce 2011 a přítomnost Islámského státu v Iráku od roku 2014. V posledních dvaceti letech pak došlo k formování oficiálního politického představitele (KRG) schopného samostatně vystupovat v mezinárodních vztazích.

Dnešní pozici si Irácký Kurdistan dokázal vydobýt díky snahám a událostem v několika rovinách. Za jednu z nejdůležitějších lze považovat dlouhodobou činnost Kurdské regionální

vlády, jež prošla řadou jednání s centrální vládou Bagdádu. I přes táhlé kontroverze si Irácký Kurdistan nejen že dokázal udržet svoji pozici a obhájit sféru vlivu na územím spravovaném KRG, ale také se zapojil do formování irácké politické scény.

Druhým z důvodů jeho dnešního postavení jsou jeho relativně pragmatické ekonomické a politické vazby na regionální a globální aktéry. K jejich vytvoření často pomohla vojenská či diplomatická aktivita jejichž výsledkem jsou ekonomické dohody sjednané představiteli KDP (v rámci KRG) s Tureckem a USA či náklonost PUK k Íránu, který byl první zemí, jež pomohla Iráckému Kurdistanu bránit své území proti IS.

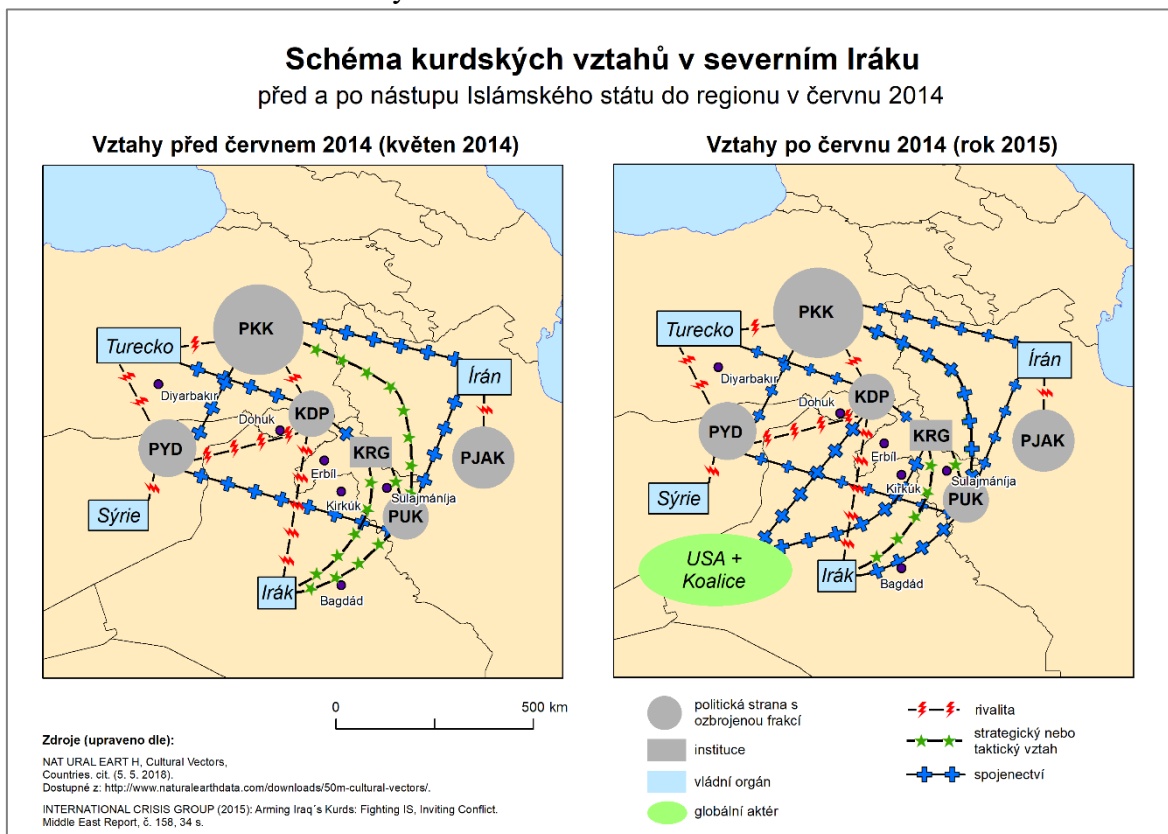
Třetím výrazným důvodem tohoto postavení je přírodní bohatství v podobě nerostných surovin, především ropy. Energetický potenciál přináší do regionu řadu investorů v podobě nadnárodních firem jako je turecký Genel Energy v regionálním měřítku, či ruský Gazprom Neft a americký ExxonMobil v měřítku globálním. Podíl na těžbě a produkci ropy ve formě PSC neboli production-sharing contracts umožňuje ekonomickým aktérům³⁵ vyšší míru kontroly ropných polí v Iráckém Kurdistanu, než na iráckém území či v jiných zemích (Paasche, Mansurbeg 2014). Důležitost ekonomických vazeb přesahuje do diplomatických a politických. Příkladem může být zapojení Spojených států amerických do konfliktu s IS, aby ochránily své investice v regionu. Ačkoli to byl pouze jeden z důvodů zásahu, přítomnost amerických investic, hrál pro zapojení této globální mocnosti do konfliktu významnou roli. Mezi další lze zařadit celosvětový boj proti terorismu či ochranu lidských práv. Spolupráce s USA, která je postavena na více rovinách se tak zcela liší od vztahu Iráckého Kurdistanu a Ruska (kde je vztah založen zásadně na ekonomických vazbách). Výhodné podmínky pro zahraniční firmy způsobily zapojení Ruska do regionálních ekonomických vazeb o jejichž ovládnutí zde soupeří s USA. Do značné míry tak nastává geopolitická změna, neboť od roku 2003 představovaly Spojené státy americké dominantního globálního činitele v Iráckém Kurdistanu.

Kurdské vztahy před a po nástupu Islámského státu nevykazují výraznější změny mezi vazbami jednotlivých aktérů. Při pohledu na schéma je zde viditelná nejednotnost kurdské politické scény (viz obrázek č. 5). Kurdské politické strany mohou mít jinou formu vazeb na ústřední vlády regionálních a globálních aktérů než oficiální vládní představitel Iráckého Kurdistanu, Kurdská regionální vláda. Přítomnost Islámského státu posílila některé ze vztahů, jako v případě strany PUK s iráckou vládou či se stranou PKK. Mezi další viditelnou

³⁵ Turecko tak poprvé od dob Osmanské říše získává vysokou úroveň kontroly nad ropnými poli v blízkosti svých hranic (Paasche Mansurbeg 2014).

změnu patří zapojení USA a mezinárodní koalice do boje proti IS po červenci 2014. Ruská federace, jakožto další globální aktér, zde není uvedena z důvodu větší přehlednosti schématu. Příchod IS navíc výrazně nezměnil vztahy mezi iráckými Kurdy a ruskou centrální vládou. Pro toto schéma tak není znázornění těchto vazeb tolik podstatné.

Obrázek č. 5: Schéma kurdevských vztahů v severním Iráku.

Zdroj: Vlastní zpracování.

Geopolitická konstelace Iráckého Kurdistanu je ovlivňována jak „zevnitř“, zejména dvěma mocnými stranami bojujícími o přední pozici kurdevském národnostním hnutí v Iráku, tak „zvenčí“, neboť představuje předmět zájmu regionálních i globálních aktérů. Budoucnost autonomního regionu tak záleží na širších podobách vztahů mezi okolními centrálními vládami. Co když se například Ankara rozhodne podepsat výhodné obchodní smlouvy s Teheránem? Co se stane, pokud najde společnou řeč s Bagdádem a postaví se „zády“ k Iráckému Kurdistanu? Kdy se ekonomické vazby stanou důležitějšími faktory pro vzájemnou spolupráci než sektářské náboženské rozdělení států na sunnitské a šiitské bloky bojující o dominantní vliv v regionu? To jsou pouze některé z možných budoucích scénářů, jež mohou ovlivnit jak podobu fungování Iráckého Kurdistanu a KRG, tak jejich existenci samotnou.

7. Literatura

7.1. Seznam literatury

AGNEW, J., MITCHELL, K., TOAL, G. (2003): A Companion to Political Geography. Blackwell Publishers Ltd, Malden, Oxford, Melbourne, Berlín, 494 s.

AL-KHOEI, H. (2013): Iraq: Sunni resurgence feeds Maliki's fears. In: Barnes-Dacey, J., Levy, D. (ed.): The Regional Struggle for Syria. European Council on Foreign Relations, Londýn, s. 33-39.

AZIZ, M. (2011): The Kurds of Iraq: Ethnonationalism and National Identity in Iraqi Kurdistan. I.B. Tauris, Londýn a New York, 223 s.

BAHCHELI, T., FRAGISKATOS, P. (2008): Iraqi Kurdistan: Fending off uneasy neighbours. International Journal of Contemporary Iraqi Studies, 2, č. 1, s. 67-82.

BARNES-DACEY, J., LEVY, D. (2013): The Regional Struggle for Syria. European Council on Foreign Relations, Londýn, 75 s.

BECHEV, D. (2013): The Kurds: Between Qandil and Erbil, In: Barnes-Dacey, J., Levy, D. (ed.): The Regional Struggle for Syria. European Council on Foreign Relations, Londýn, s. 55-60.

BENGIO, O. (2017): The Kurds in a Volatile Middle East. Mideast Security and Policy Studies, 130, 57 s.

BRUINESSEN, M. (1999): The Kurds in movement: migrations, mobilisations, communications and the globalisation of the Kurdish question. Working Paper no. 14, Islamic Area Studies Project, Tokyo, 20 s.

BRZEZINSKI, Z. (1997): The Grand Chessboard: American Primacy and Its Geostrategic Imperatives. Basic Books, Perseus Books Group, New York, 223 s.

ENTESSAR, N. (2009): Kurdish Politics in the Middle East. Lanham: Lexington Books, 276 s.

FLORENSA, S. (2014): Transitions and Regional Geopolitics in the Arab World. Mediterranean Yearbook, s. 31-41.

GHAFOORI, A. (2016): The Study of Effects of Iraq's New Political Geography on the National Security of the Islamic Republic of Iran. Journal of Politics and Law, 9, č. 5, s. 230-241.

GHASSEMLOU, A. (1965): Kurdistan and the Kurds. Czechoslovak Academy of Sciences, Praha, 304 s.

GOODARZI, J. (2013): Iran: Syria as the first line of defence. The Regional Struggle for Syria. European Council on Foreign Relations, Londýn, s. 25-31.

GUNTER, M. (1993): A de facto Kurdish state in Northern Iraq. *Third World Quarterly*, 14, č. 2, s. 295-319.

GUNTER, M. (2003): Kurdish Future in a Post-Saddam Iraq. *Journal of Muslim Minority Affairs*, 23, č. 1, s. 9-23.

GUNTER, M. (2011): Arab-Kurdish Relations and the Future of Iraq. *Third World Quarterly*, 32, č. 9, s. 1623-1635.

GUNTER, M. (2015): Iraq, Syria, ISIS and the Kurds: Geostrategic Concerns for the US and Turkey. *Middle East Policy*, 22, č. 1, s. 102-111.

CHITTENDEN, M. (2016): Turkey and the Kurds: Conflict with the Kurdistan Workers' Party and Implications for Turkey-United States Relations. *Global Security Studies*, 7, č. 3, s. 31-40.

INTERNATIONAL CRISIS GROUP (2015): Arming Iraq's Kurds: Fighting IS, Inviting Conflict. *Middle East Report*, č. 158, 34 s.

JUNGBLUTH, S. (2015): The future of Iraqi Kurdistan: The „Islamic State“ as a catalyst for independence? Working papers from the Åland Islands Peace Institute, Åland, 14 s.

KANE, S. (2011): Iraq's disputed territories: A view of the political horizon and implications for U. S. policy. *Peaceworks* no. 69, United States Institute of Peace. Washington, 72 s.

KAPLAN, R. (2013): Pomsta geografie: Co mapy vyprávějí o příštích konfliktech a boji proti osudu. Random House, New York, 384 s.

KARSH, E. (1990): Geopolitical Determinism: The Origins of the Iran-Iraq War. *The Middle East Journal*, 44, č. 2, s. 256-268.

KISSINGER, H. (2014): *Uspořádání světa*. Penguin Press, New York, 400 s.

LOWE, R. (2016): Rojava at 4: Examining the Experiment in Western Kurdistan. Middle East Centre, London School of Economics and Political Science, Londýn, 16 s.

MACKINDER, H. (1904): The geographical pivot of history. *The Geographical Journal*, 170, č. 4, s. 298-321.

MCDOWALL, D. (2004): A modern history of the Kurds. I.B. Tauris, Londýn a New York, 515 s.

MORADI, E. (2016): Geopolitical Transition in North of Syria: The Possibility of the Formation of Kurdish Region. *World Scientific News*, 40, s. 175-187.

O'LEARY, B. (2017): The Kurds, the Four Wolves and the Great Powers. *Journal of Politics*, s. 1-14.

PAASCHE, T., MANSURBEG, H. (2014): Kurdistan Regional Government–Turkish energy relations: a complex partnership. *Eurasian Geography and Economics*, 55, č. 2, s. 111-132.

PANAYIOTIDES, N. (2015): The Islamic State and the redistribution of power in the Middle East. *International Journal on World Peace*, 32, č. 3, s. 11-24.

ROBSON, B. (1996): Iraqi Kurds. Their History and Culture. CAL Refugee Fact Sheet Series, Center for Applied Linguistics, Refugee Service Center, Washington D. C., č. 13, 46 s.

ROMANO, D. (2010): Iraqi Kurdistan: challenges of autonomy in the wake of US withdrawal. *International Affairs*, 86, č. 6, s. 1345-1359.

ROMANO, D. (2015): Iraqi Kurdistan and Turkey: Temporary Marriage. *Middle East Policy*, 22, č. 1, s. 89-101.

SODEBERG, N., PHILLIPS, D. (2015): Task force report: State building in Iraqi Kurdistan. Institute for the Study of Human Rights, Columbia University, New York, 75 s.

STANSFIELD, G. (2006): The Kurdish Question in Iraq, 1914-1974. The Middle East Online Series 2: Iraq 1914-1974, Cengage Learning EMEA Ltd, Reading.

STANSFIELD, G. (2013): The unravelling of the post-First World War state system? The Kurdistan Region of Iraq and the transformation of the Middle East. *International Affairs*, 89, č. 2, s. 259-282.

TUATHAIL, G. (1994): Critical Geopolitics and development theory: intensifying the dialogue. *Transactions of the Institute of British Geographers*, 19, č. 2, s. 228-233.

TUATHAIL, G. (1999): Understanding critical geopolitics: Geopolitics and risk society. *Journal of Strategic Studies*, 22, č. 2-3, s. 107-124.

TUATHAIL, G., DALBY, S. (1998): *Rethinking Geopolitics*. Routledge, Londýn, 333 s.

YILDIZ, K. (2004): *The Kurds in Iraq. The Past, Present and Future*. Pluto Press, Londýn, 248 s.

YOSHIOKA, A. (2015): The shifting balance of power in Iraqi Kurdistan: The struggle for democracy with uninstitutionalized governance. *International Journal of Contemporary Iraqi Studies*, 9, č.1, s. 21-35.

ZIADEH, R. (2009): *The Kurds in Syria: Fueling Separatist Movements in the Region?* United States Institute of Peace: Special Report, Washington, 10 s.

ŽENKA, J., KOFROŇ, J. (2012): *Metodologie výzkumu v sociální geografii – případové studie*. Ostravská univerzita, Ostrava, 90 s.

7.2. Elektronické zdroje

Al Jazeera (2014): Kurds decide on new Iraqi president, <https://www.aljazeera.com/news/middleeast/2014/07/iraqi-kurds-divided-over-presidential-pick-201472462141842494.html> (22. 4. 2018).

Al Jazeera (2017a): Who are the Kurds? <https://www.aljazeera.com/news/2017/05/kurds-170516072934887.html> (2. 3. 2018).

Al Jazeera (2017b): Iraqi Kurds vote in controversial referendum, <https://www.aljazeera.com/news/2017/09/iraqi-kurds-vote-independence-referendum-170925032733525.html> (4. 3. 2018).

ARAB WORLD MAP (2016): Kurdistan: Political and military factions in Kurdistan – May 2016, <https://lecourrierdumaghrebetdelorient.info/focus/arab-world-map-kurdistan-may-2016/#prettyPhoto> (5. 5. 2018).

BBC (2016): Who are Kurdistan Workers' Party (PKK) rebels? <http://www.bbc.com/news/world-europe-20971100> (2. 5. 2018).

BBC (2017a): Iraqi Kurdistan votes in independence referendum, <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-41382494> (15.3. 2018).

BBC (2017b): BBC World Service: Kirkuk: Iraqi Forces Advance on Kurdish-Held Sites, <http://www.bbc.co.uk/programmes/w172vhzz22hy4h2> (19. 4. 2018).

BBC (2017c): Iraqi Kurdistan profile – timeline, <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-15467672> (21. 4. 2018).

BRITANNICA (2018): Hanafī school, <https://www.britannica.com/topic/Hanafiyah> (9. 5. 2018).

BRITANNICA (2018): Shāfi'ī, <https://www.britannica.com/topic/Shafiiyah> (9. 5. 2018).

CIA – The World Factbook (2018): Middle East: Turkey: People and society, <https://www.cia.gov/library/publications/resources/the-world-factbook/geos/tu.html> (20. 2. 2018).

CNN (2018): Recep Tayyip Erdoğan Fast Facts, <https://edition.cnn.com/2015/11/26/middleeast/recep-tayyip-erdogan-fast-facts/index.html> (15. 4. 2018).

CONSTITUTE (2018): Constituteproject.org: Iraq's Constitution of 2005, https://www.constituteproject.org/constitution/Iraq_2005.pdf?lang=en (29. 4. 2018).

Čejka (2017): Blízkovýchodní stránky: Marek Čejka's Middle East Pages: Kurdové v blízkovýchodní politice, <http://blizky-vychod.blogspot.cz/2017/11/kurdove-v-blizkovychodni-politice.html> (20. 3. 2018).

DEPARTMENT OF FOREIGN RELATIONS: KURDISTAN REGIONAL GOVERNMENT, <https://dfr.gov.krd/a/i.aspx?l=12&r=378&s=000000> (2. 5. 2018).

GN GRAPHIC NEWS (2017): Independence vote on Iraqi Kurdistan, <https://www.graphicnews.com/en/pages/35793/IRAQ-Kurdish-referendum-vote> (5. 5. 2018).

HUMAN RIGHTS WATCH (2016): Marked with an "X", <https://www.hrw.org/report/2016/11/13/marked-x/iraqi-kurdish-forces-destruction-villages-homes-conflict-isis> (5. 5. 2018).

International Crisis Group (2014): Iran and the P5+1: Solving the Nuclear Rubik's Cube, <https://www.crisisgroup.org/middle-east-north-africa/gulf-and-arabian-peninsula/iran/iran-and-p5-1-solving-nuclear-rubik-s-cube> (27. 4. 2018).

IRAQI MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS (2018): Press Conferences, <http://www.mofa.gov.iq/en/category.php?id=8> (28. 4. 2018).

Islamic Republic of IRAN: Ministry of Foreign Affairs: Iraqi Kurdistan, <http://en.mfa.ir/index.aspx?siteid=3&pro=search> (8. 4. 2018).

Kurdistan 24 (2018): Russia, Iraq reach agreement on Russian investment in Kurdistan, <http://www.kurdistan24.net/en/news/412f636b-1a12-4171-af46-0bcb34c497c2> (21. 4. 2018).

Kurdistan Democratic Party (2018): About Kurdistan Democratic Party, <http://www.kdp.info/p/p.aspx?p=1&l=12&s=010000&r=344> (17. 3. 2018).

KURDISTAN REGIONAL GOVERNMENT (2018a): Kurdistan's geography and climate, <http://cabinet.gov.krd/p/page.aspx?l=12&s=050000&r=303&p=213> (20. 3. 2018).

KURDISTAN REGIONAL GOVERNMENT (2018b): The Kurdistan Region in Brief, <http://cabinet.gov.krd/p/p.aspx?l=12&s=020000&r=300&p=210> (20. 3. 2018).

KURDISTAN REGIONAL GOVERNMENT (2018c): Fact sheet: About the Kurdistan Regional Government, <http://cabinet.gov.krd/p/p.aspx?l=12&p=180> (20. 3. 2018).

KURDISTAN REGIONAL GOVERNMENT (2018d): The Kurdistan Parliament, <http://cabinet.gov.krd/p/page.aspx?l=12&s=030000&r=317&p=229&h=1> (20. 3. 2018).

KURDISTAN REGIONAL GOVERNMENT (2018e): Contemporary history, <http://cabinet.gov.krd/p/page.aspx?l=12&s=050000&r=306&p=216> (21. 3. 2018).

MARTIN, P. (2015): Political Crisis in Iraqi Kurdistan Escalates into Violence, Institute for the Study of War, <https://iswresearch.blogspot.cz/2015/10/political-crisis-in-iraqi-kurdistan.html> (2. 5. 2018).

NATURAL EARTH (2018): Cultural Vectors, Countries, <http://www.naturalearthdata.com/downloads/50m-cultural-vectors> (5. 5. 2018).

PAASCHE, T. (2017): Middle East Policy Council: Syrian and Iraqi Kurds: Conflict and Cooperation, <http://www.mepc.org/syrian-and-iraqi-kurds-conflict-and-cooperation> (19. 4. 2018).

OSN (1991): 688. Resolution, <https://documents-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/596/24/IMG/NR059624.pdf?OpenElement> (14. 3. 2018).

PUKNOW (2018): Patriotic Union of Kurdistan Leadership Council (2018): PUK Definition, <http://www.puknow.com/english/about?section=59> (15. 3. 2018).

REPUBLIC OF TURKEY MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS: KRG, <https://cse.google.com/cse?cx=008394624914148611446%3A92ukxslmo0&q=KRG#gsc.tab=0&gsc.q=KRG&gsc.page=4> (20. 4. 2018).

SANA (2015): Larijani strongly condemns Western conspiracies against Syria and Iraq, <https://sana.sy/en/?p=40028> (19. 4. 2018).

SANA (2017): Boroujerdi: Jahangiri to visit Syria on cooperation and reconstruction, <https://sana.sy/en/?p=115235> (20. 4. 2018).

The Bagdad Post (2018): Abadi calls for saving Assad's regime, more massacres in Syria, <http://www.thebaghdadpost.com/en/story/26120/Abadi-calls-for-saving-Assad-s-regime-more-massacres-in-Syria> (21. 4. 2018).

The History Guide (2012): Lectures on Twentieth Century Europe: Wilson Fourteen Point Plan (1918), <http://www.historyguide.org/europe/14points.html> (21. 2. 2018).

The independent High Electoral Commission (2017): IHEC extends candidate and coalition registration period for parliamentary election in the Kurdistan Region of Iraq, <http://www.ihec.iq/en/index.php/news/3873.html> (15. 3. 2018).

TheKurdishProject.org (2015a): Iran (Rojhelat or Eastern Kurdistan), <https://thekurdishproject.org/kurdistan-map/iranian-kurdistan/> (25. 2. 2018).

TheKurdishProject.org (2015b): Syria (Rojava or Western Kurdistan), <https://thekurdishproject.org/kurdistan-map/syrian-kurdistan/> (25. 2. 2018).

The Ministry of foreign affairs of Russian Federation: Iraqi Kurdistan, http://www.mid.ru/en/search?p_p_id=3&p_p_lifecycle=0&p_p_state=maximized&p_p_mode=view&_3_displayDatefrom=&_3_direct=desc&_3_advancedSearch=false&_3_displayDate=&_3_keywords=iraqi+kurdistan&_3_filterCategoryId=-1&_3_delta=20&_3_searchSort=date&_3_andOperator=true&_3_modified=&_3_displayDate=&_3_selectedLanguage=en_GB&_3_countOnPage=10&_3_resetCur=false&_3_struts_action=%2Fsearch%2Fsearch&_3_cur=1 (15. 4. 2018).

The Washington Post (2017a): Iran's leaders opposed Kurdish independence vote in Iraq. Iran's Kurds celebrated on the streets, https://www.washingtonpost.com/news/worldviews/wp/2017/09/26/irans-leaders-opposed-kurdish-independence-vote-in-iraq-irans-kurds-celebrated-on-the-streets/?noredirect=on&utm_term=.ae2178e001a4 (16. 4. 2018).

The Washington Post (2017b): How the Kurdish independence referendum backfired spectacularly, https://www.washingtonpost.com/world/how-the-kurdish-independence-referendum-backfired-/2017/10/20/3010c820-b371-11e7-9b93-b97043e57a22_story.html?noredirect=on&utm_term=.54540af8534b (15. 4. 2018).

Reuters (2017): Damascus rejects Iraqi Kurdish independence referendum, <https://www.reuters.com/article/us-mideast-crisis-kurds-referendum-syria/damascus-rejects-iraqi-kurdish-independence-referendum-idUSKCN1C00SV> (17.4. 2018).

Reuters (2018): The great Russian oil game in Iraqi Kurdistan, <https://uk.reuters.com/article/us-rosneft-iraq-insight/the-great-russian-oil-game-in-iraqi-kurdistan-idUKKBN1HQ1R3> (21. 4. 2018).

Rudaw (2017a): Counting begins after high voter turnout in Kurdistan referendum, <http://www.rudaw.net/english/kurdistan/25092017> (2. 4. 2018).

Rudaw (2017b): Jalal Talabani remembered as one of Kurdistan's greatest leaders, <http://www.rudaw.net/english/kurdistan/031020177> (2. 4. 2018).

U. S. Department of State (2018): Foreign Terrorist Organizations, <https://www.state.gov/j/ct/rls/other/des/123085.htm> (20. 2. 2018).

WIKIMEDIA COMMONS (2014): File: Iraqi Kurdistan in Iraq (de-facto and disputed hatched).svg, [https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Iraqi_Kurdistan_in_Iraq_\(de-facto_and_disputed_hatched\).svg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Iraqi_Kurdistan_in_Iraq_(de-facto_and_disputed_hatched).svg) (5. 5.2018).